

Молода Україна

журнал українського демократичного молоді

РІК ВИДАННЯ X

СІЧЕНЬ 1960

№ 67

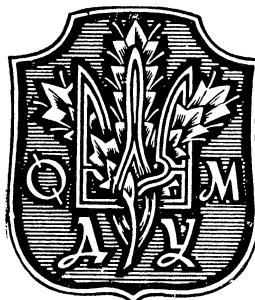

МОЛОДА УКРАЇНА

Видав Центральний Комітет Об'єднання Демократичної Української Молоді.

Редакція Колегія.

Умови передплати в Канаді:
На півроку \$2.00, на один рік \$3.50,
В інших країнах рівновартість канадського долара. Ціна окремого числа 35 центів.

MOLODA UKRAINA (Young Ukraine). A Ukrainian Monthly Magazine. Published by the Central Committee of the Ukrainian Democratic Youth Association. Subscription in Canada for 6 months \$2.00, one year \$3.50. Single issue 35 c.

MOLODA UKRAINA,
Postal Station "E", Box 8
Toronto, Ont., Canada.

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. S. Krywolap,
Box 1586 M,
G. P. O. Adelaide,
S. Australia.

В Аргентині:

"Porohy",
Casilla de Carreo 3184,
Buenos Aires,
Argentyna.

У Франції:

Mr. S. Lewitcki,
Rue M. Demenitroux,
Bat. — 4, Ese. — F/97
Centre Petit Pre,
Creteil, Seine,
France.
Post conto:
Paris c/c - 8.286 — 55.

«ПІСНЯ УКРАЇНИ»
НОВА І ЄДИНА В ТОРОНТО РАДІОПРОГРАМА
СЛУХАЙТЕ НАШУ ПРОГРАМУ КОЖНОЇ СУБОТИ
від год. 4.30 до 5.30 ВЕЧОРА, та кожної неділі з 4-ої до 5-ої год.
вечора з радіовисильні **CHWO** на хвилі 1250 М.

В радіопрограмі "Пісня України" виступають визначні українські мистці, науковці, журналісти, обговорюються актуальні події з українського життя.

Наши радіопередачі можна чути не лише в Торонто, але також і в ГАМІЛЬТОНІ, СТ. КАТЕРИНС, ГРІМСБІ, БЕРІ й околицях.

Підтримуйте єдину в Торонто українську радіопрограму, надсилайте нам свої побажання й зауваги на адресу:

64 Hewitt Ave., Toronto, Ont. Tel.: EM 6-3380

VICTORIA GRILL

612 QUEEN ST. W., TORONTO, ONT. — EM. 6-3380 — UN 1-0046

ХТО ДБАЄ ПРО СВОЕ ЗДОРОВ'Я, ТОЙ ЩОДЕННО ВІДВІДУЄ НАШІ
РЕСТОРАН, ДЕ ДІСТАНЕ СВІЖІ І СМАЧНІ УКРАЇНСЬКІ
ТА КАНАДІЙСЬКІ СТРАВИ!

П. і В. НАУМЧУКИ

ДО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА В ЗАХІДНЮМУ СВІТІ

Державний Центр Української Народної Республіки, що репрезентує перед світом прагнення українського народу визволитися з неволі російсько-советського імперіалізму й відновити свою незалежну, соборну, демократичну державу, діє на власні українські кошти, що складаються з пожертв українського громадянства, яке перебуває у вільному світі. Багато разів ми висловлювали сердечну подяку нашим прихильникам, українським патріотам, що своєю жертвеністю уможливлювали Державному Централі провадити УКРАЇНСЬКУ ВІЗВОЛЬНУ АКЦІЮ. Однак, також багато разів ми стверджували, що фондів, які є в розпорядженні Державного Центру, НЕ ВИСТАЧАЄ ДЛЯ ВІДПОВІДНОГО РОЗГОРНЕННЯ І ПОСИЛЕННЯ НАШОЇ ПРАЦІ.

Саме теперішня світова ситуація вимагає, як, може,

на обкладинці:

Молода бандурристка Женя Проскурівська.

ніколи, напруженої, повсякчасної дії нашого екзильного уряду, уряду Української Народної Республіки. Такі факти, як прийняття Конгресом США резолюції про "Тиждень Поневолених Націй", в якій і Україні признається право на відновлення свободи і НЕЗАЛЕЖНОСТИ, — свідчать про те, що українська національно-визвольна справа, завдяки невпинній акції українців, здобуває на Заході все більше зрозуміння і симпатій. Та водночас діють і ворожі нам сили, які не тільки бойкотують згадану резолюцію, але намагаються, взагалі, зняти справу поневолених Москвою націй з порядку дня міжнародних проблем.

Все з більшим натиском діє "коекзистенційна" советська пропаганда, що намагається приспівати західній світ обіцянками "миру і приязні" між імперіалістичною Москвою і державами вільного світу. В той же час іде поспішний натиск на наш народ на Батьківщині, щоб оsta-

(Закінчення на стор. 3 обкладинки)

Проект пам'ятника Т. Шевченкові у Вінніпегу.

Українці!

... То Україна, то моя
Кохана, рідна Україна,
Її широкі поля,
Її могили і руїни,
Свята прадідів земля!

... Де в серцях
Для вітчини нема любови,
Каліки вбогі там, не люди,
Нікчемні вони у своїх ділах
І слава їх порожня буде...

Т. ШЕВЧЕНКО

Для виконання ухвали Шостого Всеканадського Конгресу загальна організована збірка на Фонд Будови Пам'ятника Т. Шевченкові призначена й буде переведена в українських громадах у цілій Канаді в часі між 10 листопада та 10 березня 1960.

Це вперше до українських організацій і родин зголосяться члени Шевченківських Комітетів особисто й запропонують їм зложити пожертву на цю ціль.

Збірка на будову пам'ятника Т. Шевченкові, це наш всенародній плебісцит, що непомилово викаже ступінь нашої солідарності й жертвенності.

Не може між жертводавцями на пам'ятник Т. Шевченкові забракнути жодної української організаційної клітини, світської чи церковної. У цім моменті не може ніхто з них залишитися безіменним. Усі свідомі українці повинні скласти від себе індивідуальні пожертви. У

проголошеннях своїх пожертв батьки й матері повинні поміщувати своїх малолітніх синів і дочок.

Щоб збірка не була для нікого кривдною, суму кошторису \$150.000.00 розділено на окремі українські громади. Кожна громада повинна без зволікання приступати до бірки своєї квоти. Якщо б яка місцевість не була поінформована про свою квоту, належить звернутися в цій справі до Централі КУК.

Приділені квоти треба розділити в кожній громаді на місцеві організації й церковні громади та на індивідуальних громадян на основі їх матеріальної спроможності.

Усі місцевості повинні стреміти до перевиконання своїх квот. Хай це будуть шляхетні змагання за першість у жертвенноті на таку високу всенародну ціль. Надвишха, якщо така буде, піде на Залізну Фундацію ім. Тараса Шевченка, так, як про це ухвалив останній Всеканадський Конгрес.

Усі пожертви будуть поіменно відзначені в збірній Пропам'ятній Декларації, а більші з них будуть документовані ще Пропам'ятними Грамотами Фундаторів. Це буде одна з точок святочного церемоніалу при відкритті Пам'ятника.

Пам'ятник буде виконаний з найкращої якості граніту й бронзи. Праця на площі перед парламентом почнеться літом цього року й не пізніше 30 вересня 1960 р. буде закладений фундамент.

Громадяни!

У цю хвилину, коли підготовча праця уже закінчена й коли задум здигнення пам'ятника Т. Шевченкові в Канаді входить в останній етап своего здійснення, звертаємося до Вас усіх із закликом приступити до загальної організованої збірки.

З дотеперішніх індивідуальних неорганізованих пожертв виплинуло понад \$20.000.00, решта повинна бути зібрана в загальній організованій збірці.

Це перша того роду загально-українська збірка. Вона має засвідчити, що ми всі рідні собі й що маємо спільні цілі. Турбота про майбутнє Канади й належне місце в ній для прийдешніх українських поколінь велить нам покликати собі на допомогу безсмертного духа Шевченка. Хто з нас уміє глянути поза межі свого фізичного існування й живе з думкою про майбутнє своїх дітей і внуків, не буде байдужий до справи здигнення пам'ятника Т. Шевченкові.

Хай же ця загально-українська збірка на Фонд Будови Пам'ятника Т. Шевченкові підтверджить факт, що наші організації, наші церковні громади, ми всі разом і кожний з нас зокрема маємо право називати себе українським іменем. Хай цей наш всенародній плебісцит засвідчить, що ми соборна українська громада.

Кожний виконаймо свій обов'язок гідно й чесно, одностайно й величодушно, з глибокою сердечністю і без відкладання. Колись наші нащадки будуть радіти, коли між жертводавцями на пам'ятник найбільшому Генієві

Полум'яний романтик

(У 200-ліття з дня народження Йогана Ф. Шіллера)

200-літній ювілей з дня народження Шіллера, одного з найвеличніших представників романтичної школи в світовому письменстві, переносить нас думками в добу романтизму, який буревієм пройшов по Європі, збудив могутні таланти, безкомпромісово виступив проти віджилих форм феодального устрою, спрямував літературну творчість до нових тем, збудив велике зацікавлення до усної народної поезії, мав великий відгомін зокрема в пробудженні бездержавних слов'янських народів, серед них і українського, сприяв виявленню національних рис та ствердженю самобутнього культурного розвитку кожного з цих народів.

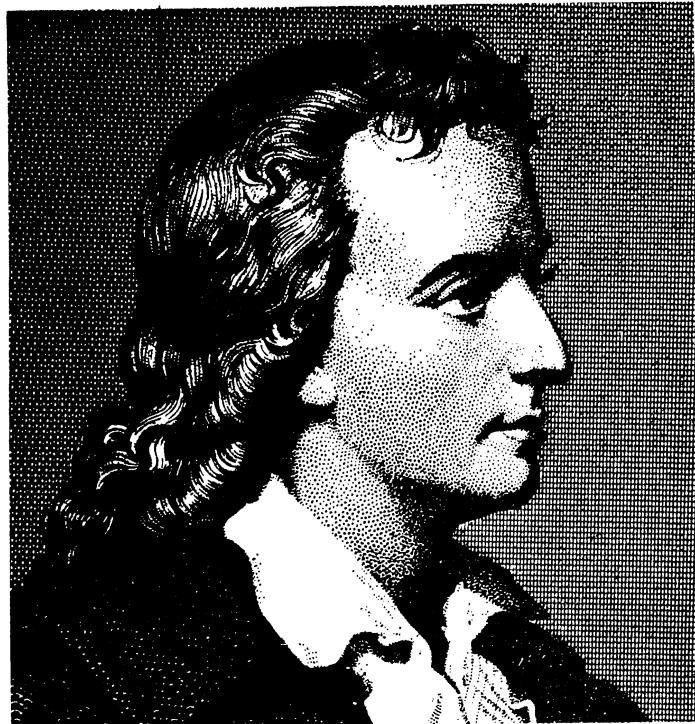
У славній плеяді західно-європейських романтиків визначне місце належить і Шіллерові, коротке, повне пригод і переживань життя якого було сповнене невтомною працею і пристрасною боротьбою в ім'я ідеалів, які владно висував новий час, що йшов на зміну феодалізму.

Народжений 10 листопада 1759 року в маленькому вюртемберзькому містечку Марбаху, в родині лейтенанта, Йоган Фрідріх Шіллер провів свої дитячі роки в скромних обставинах бідної бургерської родини, і коли закінчив латинську школу, батьківською мрією було підготувати його на пастора.

Та раптом змінились обставини. В чині капітана батько був переведений до Штутгартда і там герцог Вюртемберзький Карл-Євгеній примістив 12-літнього Шіллера до воєнної академії, яку заснував незадовго перед тим. У суворих вояцьких умовах провів Шіллер 8 років, вивчаючи право, а згодом медицину, і у вільний від навчання час таємно від наглядачів жадібно читав твори філософії та літератури, захоплювався Руссо і Віляндом, а під впливом романтичної драми "Гец фон Берлехінген" Гете, сам почав писати літературні твори, читаючи їх у вузькому колі своїх друзів по науці.

Активізація молоді, її різко негативне ставлення до тогочасного деспотичного режиму, розгортання руху, що одержав назву бурі й натиску, захоплюють і молодого Шіллера, який під тягарем гнітючого казарменного режиму в академії і сваволі виховників також пройнявся гнівом проти гніту і несправедливостей феодального устрою. Сміливі думки та прагнення висловив він у своїх ранніх романтических поезіях, виступаючи проти деспотизму і старих порядків, за свободу і цілковиту зміну всього існуючого суспільного устрою.

Створена в 1781 — останньому році перебування Шіллера в академії — драма "Розбійники" проїната полум'яним протестом проти віджилих порядків і могутнім патосом боротьби. Запозичивши фабулу з вміщеного в "Швабському магазині" оповідання Шуберта і вклавши її в форму, що відповідала драматичній теорії часів бурі й натиску, Шіллер яскраво і всебічно розкрив свої погляди і переконання. Романтична постать Карл Моор, полум'яний протестант проти старого режиму, проти феодальних кайданів, непохитний борець за ідеал вільної республіки на взірець "Громадського

Йоган Ф. Шіллер

договору" Руссо, яка своїми демократичними свободами мала б перевершити Спарту і Рим — виступає в протиставленні до свого брата, злочинця та егоїста Франца.

Прем'єру цієї драми було призначено на січень 1782 року в Мангаймі. Шіллер, що в цей час скінчив академію і як воєнний фельдшер служив при війську, не мав права відлучитися від своєї частини, але жагуче бажання побачити свій твір на сцені перемогло. Він таємно їде до Мангайму і приходить на виставу, величезний успіх якої окриє 21-літнього автора. Ще ненависнішим стає йому вояцький мундир, він мріє назавжди скинути його і віддатися цілковито літературі та театрі. Після другого нелегального відвідання Мангайму його арештовують і тоді Шіллер одчайдушно покидає військову службу і переселяється до Мангайму, що належав уже до іншої держави.

Його нова п'єса "Змова Фієско в Генуї" (1782 р.) проїната так само почуттям гарячого протесту проти деспотизму й феодальної неволі. Герой, захисник політичних свобод і переконаний демократ, палко закликає жародні маси до визвольної боротьби. Але дирекція театру відкидає його твір у переконанні, що він не матиме успіху у глядачів.

Перебування в Мангаймі для Шіллера, як дезертира з армії, загрожує йому небезпекою і він, на запрошення приклонниці його таланту пані фон Вольшоген, матері його приятелів по академії, переселяється в її маєток Бадербах коло Меннінга.

Тут пише він драму "Люїза Міллєр" (1783 р.), в якій з потрясаючою силою викриває жах і пот-

ворність старого ладу, зображену страхіття необмеженої влади жорсткого деспота над безправними підданими, розперезане панування злочинної кліки вельмож, двірські інтриги, одвертий грабунок і шантаж, насильницьке вербування і продаж вояків до Америки. Протиставляючи добро і шляхетність людини тогоджі дійсності з її насильствами і несправедливістю, автор виразно підкреслює, що tragedія виведених у творі молодих людей спричинена становими нерівностями і непошаною до людської гідності в умовах феодалізму. В цьому творі в імені всіх скривджених та ображених виступає Фердинанд, оборонець потоптаніх прав людської особи. Тут з великою силою розкрилися погляди Шіллера як скитальця та дезертира, що задумував уже чергову драму "Дон Карльос".

Мангаймський театр запрошує Шіллера до себе як драматурга, в січні 1784 року ставить "Змову Фієско в Генуї", на Великдень — "Люїзу Міллера", під зміненою назвою "Підступність і кохання", яка відтоді закріпилася за цим твором назавжди. У своїх статтях цього часу: "Театр як моральна установа" і "Про сучасний німецький театр" Шіллер наголошує супільну роль театру та літератури, твердить, що вони мають бути школою виховання мас, просвітителем народу, показувати правду і несфальшовану живу людину.

На заклик своїх прихильників Шіллер у квітні 1785 року переїздить до Лейпцига, тоді великого літературного центру, далі до Дрездена, пише піднесені поезії на зразок "Пісні радості", закінчує "Дон Карльоса", де стає знов у обороні політичної свободи, республіканського устрою та загальнолюдських ідеалів гуманізму. Феодальному деспотизму Філіппа II та його кліки протиставлений волелюбний маркіз Поза. Але разом з тим драма ця знаменує і злам у світогляді автора. Майбутня держава волі має створитися вже не шляхом боротьби поневолених і повалення неволі, а поступово виникнути з існуючого режиму завдяки діям освіченого монарха.

Відвідання Веймару і зустріч там з Віляндом та Гердером, знайомство з Гете (1787 р.) і вплив гуртка Гете з його спокійним служінням мистецтву ще більше злагоднюють різко-радикальні погляди Шіллера, сприяють тому, що він починає дивитись на свою творчість більше з мистецького боку, захоплюється античним світом, заглибується в питання філософії та естетики, поглиблено вивчає Канта. Його нові поезії "Боги Греції" змальовують світ античних богів, "Мистці" наголошують значення мистецтва та стверджують, що вищий ступінь істини можна знайти лише в красі.

Захоплено привітавши Велику французьку революцію, як перемогу свободи над феодальним гнітом, і прийнявши почесне громадянство французької республіки, яке надав йому Конвент, як "другові свободи і людства" на вияв пошани до автора "Розбійників", близкуче поставлені у Парижі, Шіллер проте заперечував революційний терор і писав до Конвенту прохання помилувати Людвіка, але його лист дійшов уже після страти короля.

Шіллер заглибується у вивчення історії, пише історичні праці: "Історія відокремлення Нідерлан-

дів" (1788 р.) і "Тридцятирічна війна" (1791—1793), що дають йому натхнення для нових драматичних творів, стає позаштатним професором історії в іенському університеті, залишає поезію для філософії та естетики, приятелює з Фіхте та Вільгельмом Гумбольдтом, пише: "Про трагічне мистецтво", "Про необхідні межі застосування мистецьких форм", "Про грацію і гідність", "Листи про естетичне виховання людини", визначаючи місце естетичної свідомості в загальній системі духової діяльності людини.

Але дружба з Гете збуджує знов у Шіллера потяг до поезії. В "Альманаху муз" за 1796 рік з'являються його нові твори: "Поезія життя", "Влада пісні", "Ідеали", "Ідеали і життя", "Геній", Слідом за ними він пише: "Німецька вірність", "Прогулка", "Помпея і Геркулянум", в яких мислитель рішуче відступає перед мистецем. У черговому "Альманаху муз" за 1797 рік Шіллер друкує свої славні балади: "Полікартів перстень", "Келих", "Рукавичка", "Ібікові журавлі", "Гера і Леандр", "Бій зі змієм", "Граф Габсбурзький", наголошуючи в них засаду справедливості, триумф доброчинності над злом, коли ні один злочин не може лишитися не покараним.

Створена за порадою Гете трилогія про Валленштейна — "Табір Валленштейна", "Піколомін" і "Смерть Валленштейна" в правдивих образах війни і масових сценах розкриває основну думку автора, що для завоювання щасливого життя треба ризикувати ним. Герой прагне до створення могутньої централізованої монархії на руїнах старої Римської імперії. У квітні 1798 року трилогію повністю виставляють у Ваймарі.

Слава поета все зростає. Гете просить герцога Карла-Августа дозволити Шіллерові побуди одну зиму у Ваймарі. Той запрошує поета на постійно і Шіллер у 1799 році переїздить до Ваймару, де в наступному році йде його нова драма "Марія Стюарт", в якій автор на психологічному грунті майстерно зобразив пристрасну сутичку двох протилежних особистостей — Марії Стюарт та королеви Єлизавети і трагічну долю героїні, сповненої самовіданої любові до батьківщини і цілковито віданої своєму народові та обов'язку.

В 1801 році в Лейпцигу йде чергова драма Шіллера "Орлеанська Діва", про Жанну д'Арк, національну героїню Франції, образ якої розкритий в яскраво романтичному пляні, часами навіть з відступленням від історичної правди. Під впливом драматургії античної Греції Шіллер пише "Месинську наречену" (1803 р.), запроваджуючи в ній старогрецькі хори та геометрично-точний розподіл дій і в похмурих фарбах змальовує, як злочин виведеного в драмі батька тяжить над цілою родиною та призводить її до загибелі. В 1802 році Шіллер одержує дворянське звання.

Черговий драматичний твір "Вільгельм Телль" (1804 р.) цілий пройнятий полум'яною любов'ю до батьківщини і свободи, патріотичним піднесенням, а в прекрасній сцені в Рютлі на весь голос звучить знов патос волі. П'єса мала величезний успіх у Ваймарі і Берліні. Автор її стає відомим скрізь. Його кличуть до Берліна.

**

Незадовго перед смертю Шіллер пише свою останню драму “Дмитрій Самозванець” (1805 р.), знамениту майстерно виведеними масовими сценами, особливо в сцені польського сойму, а в фіналі хоче показати тріумф законної влади. Але загострення хвороби знесьлює автора і 9 травня 1805 року він умирає, лишаючи цей свій твір незакінченим.

В українській літературі романтизм, виразним представником якого був Шіллер, захопив багатьох поетів і письменників. Яскраві романтичні твори бачимо у Левка Боровиковського, Опанаса Шпигоцького, Олександра Корсуня, Маркіяна Шашкевича, Амвросія Метлинського, Михайла Петренка, раннього Тараса Шевченка, Миколи Костомарова, Миколи Устяновича, Антона Могильницького, раннього Степана Руданського, Юрія Федьковича, Якова Щоголєва.

Безпосередній вплив Шіллера на українську літературу також давній. Ще в добу українського національного відродження славний сучасник Івана Котляревського Григорій Квітка-Основ'яненко тему своєї повісті “Перекотиполе” наблизив до Шіллерової балади “Ібікові журавлі”. Під виразним впливом “Вільгельма Телля” побудував Микола Костомаров свою драму “Переяславська ніч”. Перекладали Шіллера Стешенко, Грінченко та Черняхівський, а в наш час — Михайло Орест.

Перші постави Шіллерових творів українською мовою були здійснені в двадцятих роках минулого століття, коли польсько-українська трупа Ленкавського ставила в Києві “Розбійників”, які в українському перекладі мали назву “Карл Моор”.

З відкриттям у 1864 році театру Руської Бесіди у Львові твори Шіллера ввійшли в його репертуар і виставлялись цілий час існування театру до 1914 року. Театр Кропивницького також мав у перекладі Шіллерові драми, але не міг поставити їх через заборону цензури, яка не могла допустити постави українською мовою творів західно-європейської класики, бо цим українська мова прирівнювалась до світових мов.

Щойно за часів української держави, в першій половині сезону 1918—1919 року Державний Народний Театр у Києві поставив “Розбійників” у перекладі Черняхівського і режисерському опрацюванні Саксаганського. Про тріумф цієї постави Дмитро Антонович писав: “Саксаганський сам перший раз виступав у класичному репертуарі в ролі Франца Моора і викликав багато толків, спорів і дискусій своїм трактуванням тої ролі і виявив нову невідому досі грань свого безмежного таланту. З успіхом його як актора конкурував у цій виставі успіх його ж як режисера. З молодою трупою Саксаганський добився рідкого ефекту, і молоді запальні тиради героїв Шіллера роздавались зі сцени з непідробленим молодим огнем, і все виконання, складна постановка п'єси була тріумфом Саксаганського на новому полі” (“Триста років українського театру”. Прага. 1925. Стор. 210).

П'єса “Змова Фіеско в Генуї” йшла в поставі Я. Бортника в театрі “Березіль” в першій половині двадцятих років, у київський період існування цього театру. В Харківській опері виставлялась

Зустрів війну я з дивним почуттям:
Із страхом, із радістю, із дивом...
Я звикся був із тим брудним життям,
Яке в газетах звали ми щасливим.

О, не моя була у тім вина,
Що я не бачив межу ту, якою
Розділені сучасне й давнина,
Неначе непрохідною рікою.

Хто з нас чомусь не вірив у житті,
Вслухаючись, як серце сумнів коле?
Шукав я смак у згірклому питті,
Бо іншого й не пробував ніколи.

Тепер лише часами гіркота
За стільки літ, здавалося б, забута
Встає в душі, пекуча і густа,
Як ворогом підсунена отрута.

Я радий, що спокою не дас
Все давнє, так нерадо пережите.
Це значить — серце трусне мое
Ще може і радіти, і тужити.

6.X.1959 р.

опера Россіні “Вільгельм Телль” на слова драми Шіллера. З великим успіхом ставив у передвоєнних роках “Підступність і кохання” Київський обласний драматичний театр ім. Саксаганського.

Німці зберігають пам'ять про Шіллера і охороняють будинок, в якому він народився. Туди прибуває кожного року багато екскурсантів і туристів.

З думкою про Шіллера, згадуючи бачені в театрах постави його драм, висідаємо і ми з потягу на маленькій вюртемберзькій станції Марбах, розташованій недалеко від великого переселенчого центру Людвіксбургу, з якого так багато українських скитальчих родин вирушило з Німеччини в дальшу мандрівку.

Усаджена старими, густо розташованими деревами, вулиця Шіллера веде в долину до ріки Некара. Сонце світить просто згори. Підрізані акації не дають найменшої тіні. Будинки вздовж вулиці вже модерні, вони не створюють враження доби Шіллера.

За вкритим деревами міським майданом вуличка Ніклясторштрассе здіймається круто вгору. Праворуч виростає двоповерховий будинок з великою брамою й вікнами, що їх оздоблюють візерунки. На стіні — вензель Шіллера і дати його народження та смерті. Це — будинок, в якому народився великий романтик. Старенькі, живого кольору, тиньковані стіни підперті важким камінням. Входимо до середини. Внизу виставлені численні малюнки, що показують, як виглядав Марбах і цей будинок два століття тому, в часи народження Шіллера.

Ліворуч — кімната з брунатного дерева, в якій народився поет. Підлога цементова. По стінах — образ “Родове дерево Шіллера”, портрети його батька Йогана Каспара Шіллера та матері Елі-

савети-Доротеї, з родини Кодвейс, уродженої на цій самій вулиці на два будинки нижче. Тут теж лейтенантський патент батька від герцога Карла-Євгенія, листи матері, чорний капелюх поета часів навчання в академії, різний одяг з молодих і старших років. Сусідня кімната — кухня з маленьким комином.

На другому поверсі виставлені краєвиди Ваймару, де помер поет. По стінах — численні портрети Шіллера в різні періоди життя і його посмертна гіпсова маска. З інших рам, з-за скла дивляться на нас члени родини поета: сестри, син Карл, дядько Фрідріх Фрейкер фон Шіллер. Тут же дядькові ки-расирські речі — шолом, панцир, спис, пояс, кріси Шіллерових синів Карла та Ернста й вишитки матері.

Поруч — модель великого церковного дзвону. У століття народження Шіллера, в 1859 році цей дзвін був замовлений та відлитий у Москві і привезений сюди та повішений на вежі місцевої Александеркірхе. Відтоді цей “Шіллерівський дзвін” щороку в день річниці народження і смерти поета своїм голосом нагадує мешканцям містечка про їх великого земляка.

Поблизу — зображення пам'ятників Шіллерові в усьому світі — над Фірвальдштедським озером у Швайцарії, у Філадельфії, погруддя в Центральному парку Нью-Йорку. Образи показують дім у Льорху, де мешкав Шіллер у 1765—1767 році і на Есмінаді у Ваймарі, де прожив поет від 29 квітня 1802 року до самої смерті. Зберігається наявіть стара пічка з часів його побуту в Льорху.

Дерев'яні стіни цього дому залишились у своєму первісному вигляді, а стеля сто років тому була відремонтована. За будинком криниця і брама з подвір'я до дому — єдиний вхід у середину в час народження Шіллера. Щойно через рік пробили головний вхід на вулицю.

За будинком, біля залізниці, вимальовується сіра кам'яна споруда Александеркірхи, збудованої в 1460 році в романському стилі. Попереду піднеслась дзвінниця, а з її вікон виглядає Шіллерівський дзвін.

На високому березі Некара на майдані стоїть пам'ятник поетові, а серед травників біліє його меморіальний музей. Численні експонати і портрети переносять нас у добу Шіллера. З-за рам дивляться на нас з портретів Христофор Мартін Віланд, бабуся поета Єлісавета-Юліана з дому Гольдерлін. Тут і малюнок дому, в якому народився поет, листи батьків, поштова скринька Шіллера, латинські вірші, різні матеріали часів студій в академії. На картині — герцог Карл-Євгеній відвідує школу. Його зустрічають учні з косами в тогочасних уніформах.

Часи творення “Розбійників”. Перші друковані твори Шіллера. Мангайм. Численне листування. “Підступність і кохання”. Ляйпциг. Дрезден. Іена. Відвідини батьківщини. Манускрипти. Листи до директорів театрів. Нотатки поета про штутгартську поставу “Макбета”. Листи Гегеля і Шеллінга. Шіллер і Гете. “Месинська наречена”. “Вільгельм Телль” Матеріали про останні дні життя поета.

Старанно збережені особисті речі Шіллера: крісла, круглий стіл, канапа, гітара, люстра, перстень

з головою Гомера, дзвоник, срібна ложка, годинник, цигарничка, горнятко, далековид, паличка, печатки, волосся, останнє гусяче перо. Тут і келих Гете, подарований Шіллеровому дядькові Фріцеві в січні 1827 року.

На дальших портретах дружина Шіллера Шарлотта, з дому Ленгефельд, її батько й рідня. Сини поета Карл на полюванні з рушницею та замріяний Ернст і доньки Емілія та Кароліна. Її нессесер.

Ось студентські нотатки Карла і малюнки Шарлотти: на сплячого юнака з-за паркана виглядає дівчина, краєвид на річці. А ось малюнки олівцем Кароліни фон Вольцоген і тушем Емілії. А це — Люїза, дружина Шіллерового сина Карла і численні знайомі.

Так у різноманітних експонатах, документах, портретах і речах проходить перед нами недовге, коротше від Шевченкового, життя Шіллера.

На останку зупиняємо перед великим відділом — Шіллер у чужоземних перекладах. На полиці — великі видання французькою, англійською, італійською, еспанською, вірменською, навіть китайською та японською мовами. А де ж український переклад? Чи заступлена її наша мова серед інших мов світу в цьому відділі? Уважно оглядаємо слов'янські переклади. Ось бовваніє розкішне багатотомове російське видання “Бібліотеки великих письменників”. Шерегами виставлені польські, чеські, сербські переклади. Невже нема українського?! Ні, є! Серед безлічі інших книг самотньо виглядає єдина книжечка в скромній картоновій палітурці — Шіллер. Поезії. Накладом “Всесвітньої бібліотеки”. Львів. 1914. Вона просто загубилася серед поруч розташованих люксусово оправлених, великого формату розкішних видань мовами державних народів світу. Вигляд її скромний і сумний, як і доля нашого народу. Але заспокоєні тим, що наші розшуки не були марні і українська мова теж заступлена серед інших перекладів, залишаємо музей.

Прийде час і українська держава, шануючи всі здобутки різнонаціональної людської культури, видасть у своїх перекладах багатотомові видання світової класики, серед них і Шіллера, драми його підуть на українських сценах і ствердять, що її на нашій мові його вогненні твори матимуть не менше, ніж на мовах інших народів світу, звучання і вплив на глядачів і читачів.

Сергій Голубенко

ВІД РЕДАКЦІЇ

Повідомляємо наших передплатників і кольпортерів, що дотеперішній адміністратор “Молодої України” п. В. ПАВЛЮК через переобтяження іншими обов'язками, змушений відійти від праці в “Мол. Україні”. Починаючи з чергового числа, адміністратором журналу буде п. І. Пишило.

ЦК ОДУМ-у та редакція “Молодої України” висловлюють п. В. Павлюкові ширу подяку за його сумлінну дотеперішню працю на становищі адміністратора “Молодої України”.

ХТО МАЄ ВУХА – ХАЙ СЛУХА!

Під таким заголовком у різдвяному числі новоульмівських “Українських Вістей” надруковано, з деякими скороченнями, цікаву статтю російського білого емігранта, який по другій світовій війні побував в ССР, в концентраційному таборі, як полонений “гітлерівський коляборант”, офіцер РОА. Був він там 10 років, а потім був звільнений як інвалід і в числі 170 звільнених старих емігрантів дістався на захід. Стаття ця надрукована в російській емігрантській газеті “Русская жизнь” в Сан-Франциско, ч. 4420, 1959 р., під заголовком “О будущем російського государства”. В цій статті, ясна річ, також багато уболівання за російською імперією й шукання способів вберегти її в цілості. Ті уболівання, — пишуть “Укр. Вісті”, — нас не цікавлять і ми їх опустили, нас цікавлять спостереження щієї людини, які самі собою перекреслюють ті вболівання, як химеру в новій, особливо завтрашній, покомуністичній дійсності.

Передруковуємо цю статтю так, як вона подана в “Українських Вістях”. Ред.

Російський більй емігрант п. Ганусовський, що пробув 10 років у советському полоні й ознайомився з советським конгломератом народів в натурі, пише:

“Мені здається, що мої спостереження і висновки, як старого емігранта, повинні мати для еміграції тим більшу цікавість, що я дивився на життя в ССР очима людини вільного світу і звертав увагу на те, що корінному мешканцеві Советського Союзу здається звичайним, а через те часто проходить мимо.

Коли я в 1955 році повернувся до вільного світу і знову поринув у життя еміграції, то мене збентежило те, що еміграція ніби всі ці роки простояла на тому ж самому місці. Не було зроблено ніяких висновків із пролинувших без вороття, великої ваги політичних подій.

Стара еміграція поміж першою і другою світовими війнами, а особливо її частина, що мешкала в Європі, являла собою більш-менш монолітну масу за своїми поглядами і симпатіями. Це були рештки більш армій, і їхнім головним гаслом залишалась “Єдина і неділіма!”

Представників національних рухів серед неї було порівняно мало. Всірйоз їх не сприймали. Крізь еміграцію пройшли непоміченими національні рухи народів Росії, які бурхливо вирвались на поверхню після лютневої революції і знайшли своє відображення в 14 пунктах Вілсона. Еміграція продовжуvala стояти, повернувшись обличчям до минулого й уперто не помічаючи втечі часу і подій, які безперервно міняють обличчя всього світу. Друга світова війна ще більше поглибила національні процеси. Стремління до національної свободи, до самовизначення стало багато настирливішим, і стримати його було неможливим.

Англія перша врахувала зміну обставин і зробила мудрий крок: вона вирішила надати повну незалежність усім своїм колоніям з правом увійти

рівноправними членами до Брітанської співдружності націй.

Голляндія не зуміла наслідувати її прикладу зачасу і втратила свою колоніальну імперію. А Франція виявилася не в стані розв'язати це питання повністю і, в наслідок, потерпіла ряд поразок і безнадійно застряла в громадянській війні в Альжірі..”

“Еміграція, а зокрема та її частина, яка рахує себе “політичною еміграцією”, по давньому стоїть на застарілих великолдержавницьких позиціях, що в кінцевому висліді веде до ще більшого загострення національних течій серед народів нашої батьківщини.

Адже ці національні течії не вигадані, а всього-на-всього лише зформульовані Вілсоном, знайшли собі досить широкий грунт на нашій батьківщині. Дійсно, на підставі цих принципів Польща стала самостійною державою, Фінляндія одержала повну незалежність, і були створені Литва і Прибалтицькі країни.

Людина, яка б осмілилась вимагати самостійності для своїх країн до революції, була б порахована божевільною, або державним зрадником. Зараз навіть найбільш реакційно наставлені емігранти вже зрозуміли, що Польща, Фінляндія і лімітрофи ніколи більше не будуть попередніми російськими провінціями. В цьому випадкові зроблено великий крок, великий психологічний здвиг. Але зробивши його, еміграція не зробила наступного кроку і необхідних принципових висновків.

Із здивуванням і сумом я побачив, що для великої маси еміграції пролинувші роки і світові катаклизми нічого не значили, що еміграція в цьому відношенні дуже відстала від основної частини населення Росії.

А між тим, навіть у нашому минулому, є на що звернути увагу і що врахувати. Під час громадянської війни і революції національні рухи, що живі ріли в надрах із середини XIX ст., досить бурхливо вирвались на поверхню. Вони уявляли силу, якої не зуміли використати вожді більших, і яку червоні зуміли спрямувати по своїх каналах. Завдяки цьому наша країна повністю перебудована на нових національних початках. В цих нових національних умовах виросло троє поколінь, які не уявляють собі можливості іншого устрою.

Як відомо кожному, ССР складається зараз із ряду союзних республік. Більшовикам, коли вони визначали кордони цих республік, не було потреби робити винятки для тієї чи іншої народності. А тому слід погодитися, що кордони цих республік за більшістю достатньо точно відповідають їхнім етнографічним кордонам.

Населення звикло до такого адміністративного поділу. Тепер, коли людину питают про її національність, то вона відповідає — русський, коли він великорос, чи українець, чи білорус, чи грузин і т. д. Це нікого не дивує й не обурює. Зараз в Советському Союзі людина, що іде в службових справах чи приватних, каже: — їду в Україну; їду в Грузію, чи їду в Узбекістан... Їдучі у відпустку на

будь-який курорт, — їду на грузинський курорт... І це звучить так само, як 50 років тому звучало: — їду на Рів'єру чи в Швейцарію. Це стало побутом.

Кожна з цих союзних республік має свій уряд і свій квазі-парлямент. Зараз усе це фіктивне. Але відібрати назад це вже буде неможливо. "Соціалістичне" за змістом, влите комуністами в ці національні форми, звичайно, не задовольняє народи. Утихи комуністичного режиму, і проваджене ним насилля в значній мірі оприлюднюють ріст цього націоналізму і бажання самостійності.

Правду кажучи, комуністи вже зробили психологічне розбазарювання нашої батьківщини. (Бідний єдинонедільник все таки! — Примітка складача "УВ"). Всі, що входять до неї, народності вже вкусили від плоду національної окремішності, але справу зроблено, насіння посіяно і вирвати цей паросток не лише не можна, але й спроба це зробити була б безкорисною і навіть шкідливою. Співетській владі давно вже доводиться боротися з цими національними стремліннями. Національне почуття пробудилось. Незадоволення своїм становищем шукає виходу.

Нова, недавня чистка на верхах КП Узбекістану — яскравий тому приклад. Адже причиною "чистки" було обвинувачення в націоналізмі. Таких чисток за націоналізм було вже багато. Вони не раз були в Грузії, в Україні і в Середній Азії. Про що ж говорять такі чистки? Та про те, що навіть комуністи "нацмени", наперекір суровій партійній дисципліні, наперекір партійному вихованню, пильному підборові, що випали на долю їхньої влади і матеріальним благам, мріють про самостійність і незалежність.

Ознаки ці дуже серйозні і не рахуватися з ними не можна. Совєтська влада залізною рукою стримує ці стремління з усією своею лютовою жорстокістю, не рахуючись з жертвами. Вона пригащує ці стремління, вірніше, заганяє їх в нутро. Та чим сильнішим стає утиск ззовні, тим небезпечнішим буде злив.

Мій особистий досвід на протязі 10-х років моого таборового ув'язнення, коли мені довелось зіткнутися з представниками всіх народів нашої батьківщини, навчив мене дуже багато. Із нечисленних і досить відвертих бесід, наскільки це було можливим в атмосфері загального страху й недовір'я, я зробив висновок, що серйозні центробіжні сили є в трьох місцях: на Україні, на Кавказі і в Середній Азії..."

"Нема сумніву, що лише широко декларована пошана до прав кожного народу на самостійне вирішення своєї долі може послабити, а може навіть звести наївець центробіжні сили. Крім того, це допоможе уникнути страшної громадянської війни і мільйонів неповинних і непотрібних жертв.

Питання незалежності Кавказу буде стояти, маєтися, ще гостріше. Не треба забувати, що Кавказ ні етнічно, ні релігійно з Росією не зв'язаний. Приєднаний він був до Росії силою зброї. І відбулося це приєднання порівняно недавно, значно пізніше, ніж Франція приєднала Алжир. Совєтська влада, прийшовши до цих народів із Росії, безумовно

не могла прицепити їм почуття любові. Співпраця з німцями під час другої світової війни й як наслідок цього виселення частини кавказьких народів до Сибіру, не прибавили любові до того, що вони рахують Росією.

Може це несправедливо по відношенню до російського народу, який сам є першою жертвою комунізму. Але я маю на меті не аналізувати ступінь справедливості в цих відносинах, але вказати на факт їхнього існування і причину виникнення. Християнські народи Кавказу, вірмени і грузини, імовірно, коли спаде перша гарячка, будуть вимушенні знову шукати захисту Росії..."

"Але перетворення цього націоналізму в ненависть — річ дуже можлива! І це перетворення у великий мірі залежить і буде залежати від нас, росіян. Якщо ми будемо продовжувати мріяти про реставрацію старої структури держави, про те що вмерло, то добра чекати від того нема чого.

Відносно націоналізму чужих нам по крові, релігії і культурі середньо-азійських народів, справа ще тяжча. Ненависть глуха, сліпа і вперта — тут явна. Не до росіян спеціально, а до всіх неазійських народів! Там може розпалитись різня..."

"Величезну помилку робить російська еміграція, принципово відкидаючи будь-яку співпрацю з національними рухами народів нашої батьківщини. Це повторення помилки вождів білого руху, яка дала перемогу нашим ворогам.

Не можна не звернати уваги на те, що за останні 11 років кількість самостійних держав у світі збільшилась у три рази. В історії людства ще не було випадку, де б так стихійно виникали все нові національні держави. Сила національних рухів є не лише в утворенні нових держав, але й у тому, що вони виникають з великих імперій. Ми не можемо і не сміємо заплющувати очі на ці могутні процеси. Ми не сміємо повторювати старі помилки.

Кожний народ нашої батьківщини має право сам вільним волевиявленням вирішувати свою долю. Хіба українці, білоруси чи грузини менше здібні на це ніж мурини з центральної Африки?

Тільки принципове надання повної свободи в справі вирішення своєї долі пом'якшить існуючі центробіжні сили і вирве жало ненависті там, де воно з'явилось..."

"Сотні років Росія існувала без багатьох із своїх провінцій, могла б існувати й далі багато легше, ніж провінції без неї. А тому ми, росіяни, повинні бути зацікавлені в цьому об'єднанні менше, ніж вони самі.

Наше бажання і вимога повинна бути лише одна: ці народи повинні вирішувати свою долю самі, без радників і опікунів зовні..."

Б. ГАНУСОВСКІЙ

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ,

ЧИТАЙТЕ

"МОЛОДУ УКРАЇНУ"!

Старий та новий календарні стилі і боротьба за календар в Україні

Кожного року, святкуючи Різдво та Новий Рік, багато наших читачів ставлять собі питання: чому наші Різдвяні Свята відстають аж на 13 днів у порівнянні зі святами народів Західної Європи та Америки, чому свій Новий Рік ми відмічаємо 14-го, а не 1-го січня? Такі питання, що виникали ще в Україні, особливо закуталізувалися тепер для наших людей, перебуваючих серед народів Заходу, де ці свята відзначаються за новим стилем.

Ця різниця, що виникла через неточність обчислень часу в нашому календарі і становила лише кілька секунд на рік, у бігу століть виросла до поважних розмірів і призвела до відставання календарних дат від дійсних явищ природи, які вони мали визначати. І коли ми оглянемо коротко історію календаря в різних народів, його помилки та спроби реформування, як і велику та завзяту боротьбу, що її зводили цілі народи проти кожної спроби зміни обчислень часу, зокрема в Україні, ми зрозуміємо, в чому полягає розбіжність у часі приходу свят у нас і на Заході.

Календар, як система вирахування часу шляхом поділу його на певні періоди (роки, місяці, тижні) виник головно, щоб узгіднити річний цикль хліборобських праць з явищами соняшного року. Вже в глибокій старовині в Єгипті, Вавилоні, Китаю, Індії, арабських країнах, Греції, Вірменії, Каппадокії для обчислень часу використовували періодичність системи природи, яка особливо виявляється в русі небесних світил, фазах місяця, порах року, чергуваннях дня і ночі.

Найстарший з календарів людства був укладений в Китаю і обчислював час згідно з фазами місяця. Новий рік починається з моментом появи на небі молодика в найближчому часі до дня, коли сонце стоїть у знаку Водолія, десь у середині лютого за нашим сучасним обчисленням. Час поділяли китайці на кола або цикли. Кожне коло складало 60 років і в свою чергу поділялося на 5 періодів по 12 років у кожному з них. Кожний період мав назву певної стихії, а кожний з дванадцятьох років мав назву тварини. Порядкових чисел роки не мали і тому людина про свій вік говорила, що вона народилась у рік даної тварини і в період даної стихії, а оскільки роки були тотожні в періодах і через певний інтервал часу повторювались у тій самій назві, можна було мати кілька імовірних дат народження людини, і котра з них правдива, вже судили за зовнішнім виглядом. Роки в китайському календарі поділялися на 12 або 13 місяців. Ерою (початком літочислення) був 2697 рік до Різдва Христового в китайському календарі і 1027 рік до Різдва Христового в монгольському календарі. Календар цей діяв з глибокої давнини, але вже скрізь у Китаї замінений європейським.

Індуський календар мав у основі зоряний рік тривалістю за нашим сучасним обчисленням 365 днів 6 годин 12 хвилин 36 секунд, і оскільки був довшим від астрономічного року, то для зрівноваження часу щодотири роки начислювалися додатково один день. Рік поділявся на 12 місяців з нерівною кількістю днів. Більші відтинки часу ділилися на періоди згідно з індуськи-

ми віруваннями. 360 років складало рік богів, 12000 років богів дорівнювало великому періодові Маха Юга, 1000 періодів Маха Юга становили період творення Кальпа. Такі величезні періоди часу потрібні були для обчислення багатовікової історії Імперії Великого Могола, як вірили і розуміли її індуси.

Календар Accipii та Вавилону був вироблений у 3-му тисячолітті до Різдва Христового. В основу літочислення поклали теж рік, поділений на 12 місяців по 28, 29 або 30 днів. Початком року вважалася перша поява на небі місячного серпа. Згодом, коли ця поява в зв'язку з тим, що вавилонський рік був багато коротший за астрономічний, стала дуже спізнюватися, почали додавати до року ще 13-ий місяць. Кожний день місяця мав називати певного божества, якому був присвячений.

Згідно з фазами місяця обчислювали час і перси. В іх календарі рік складався спочатку з 360, згодом з 365 днів. Місяці відповідали ассиро-аввілонським. Кожний день носив називу духа-охранителя. Було також ще 5 додаткових днів. Цей календар, що його вживала стара Каппадокія, існував від 400 року до Різдва Христового аж до повалення держави Сассанідів у 651 році вже нашої ери, коли його заступила мусульмансько-арабська система обчислень часу.

Вірменський календар був спочатку тотожний з перським і каппадокійським. Ерою була встановлена дата 10 липня 552 року за нашим літочисленням. Після прийняття християнства вірмени прийняли Юліанський календар для релігійних свят, але цивільний рік лишався як у персів з 365 днів і випереджував Юліанський рік щотири роки на один день і збігся з ним щойно 1 січня 1317 року. Спроби відправити це розходження робилися в 669 році, в 1084 році і в 1616 році.

Доісламський календар арабів орієнтувався на фази місяця і мав основою літочислення рік, поділений на 12 місяців по 29 або 30 днів та для погодження з соняшним роком що три роки збільшувався на один додатковий місяць. Цей додаток у 632 році зніс Магомет, поклавши в основу літочислення виключно фази місяця, а каліф Омар у 637 році прийняв за початок літочислення день утечі Магомета з Мекки до Медини (за нашим календарем 16 липня 622 року). Згідно з цим календарем, що дістав назву мусульманського, місячний рік ділився на 12 місяців без погодження з соняшним роком і порами року. Він був коротший за соняшний рік. Початок календарних місяців мусив збігатися з моментом появи молодика. Оскільки період місячної фази тривав 29 днів 12 годин 44 хвилини 2,9 секунди (29,530-588 доби), місяці були по 29 або 30 днів і рік тривав 354 дні, а з огляду на те, що тривалість місячного року виносила 354,3671 дні, додавались переступні роки. У турецькому календарі протягом 8 років було 3 переступніх, в арабському в 30 роках — 11. На один день побільшувався останній місяць. Місяці ділилися на чотири тижні по 7 днів, які відмічались числами і не мали окремих назв. Цей місячний рік коротший за соняшний, так що протягом 33 соняшних років проходить 34 місячних. Таким календарем користується населення Туреччини.

чини і Пакістану, а до революції в Росії він був широко вживаний серед народів Туркестану. Для переведення дат мусульманського календаря на європейський існуєть спеціальні правила й таблиці.

Були в мусульман спроби створити календар, базований на соняшному році. Ще в 12 столітті таджицький учений Омар Хайям створив соняшний календар, в якому на 33 роки припадало 8 переступних і тривалість року складала 365,24242 днів, тобто була довша від астрономічного року лише на 19 секунд. Літочислення велося від 15 березня 1079 року. Ця дата вважалася ерою Джалаля або ерою Маліки.

Антична Греція мала різні системи літочислення. Найвідоміший був атенський календар, в основу якого покладено фази місяця. Рік ділився на 12 повних (по 30 днів) і неповних (по 29 днів) місяців. У свою чергу місяці ділилися на три частини. До цих 354 днів року додавалося річно 11½ днів для зрівняння його з соняшним роком. Коло 500 року до Різдва Христового астроном Клеострат Тенедоський додав три вставні місяці, що мали внести рівновагу, в період 8 років, при чому до другого, п'ятого і восьмого року додавалось по місяцю. Але такий період різнився від астрономічного аж на 1½ доби і тому в 430 році до Різдва Христового астроном Ментон встановив 19-річний період, в якому 12 років мало по 12 місяців, решта по 13. Тоді різниця складала лише чверть доби. Згодом астроном Каліпп, що жив у часах Арістотеля, встановив період у 76 років, в якому рік складався з 365,25 днів. Були й спроби встановлення коротших періодів — дволітній період Солона і трилітній період, що про нього згадує Геродот, але вони не набули загального застосування. Інші грецькі держави не мали ні спільних з атенськими назив місяців, ні спільноти в численні днів місяця. Відомий був теж дельфійський календар. Історик Тимей в основу грецької хронології поклав обрахування часу за олімпіядами (народні свята та спортивні змагання), що відбувалися щочотири роки в Олімпії. Ерою він узяв літо 776 року до Різдва Христового, коли відбулася перша олімпіада. Роки в цьому літочисленні позначались черговим числом відбутої олімпіади і числом поточного року в даному чотиролітті між двома олімпіядами. Щоб перекласти таку дату на наш календар, треба число олімпіади зменшити на один, помножити на чотири, додати число року даного чотириліття, також зменшеннем на один і вирахувати одержане число з 776.

Жидівський календар біблійного періоду від Мойсея до Ездри і Несмії (1500—450 рр. до Різдва Христового) визначав початки місяців та свята появою молодика, календар після біблійного періоду (до зруйнування храму в 70 році по Різдви Христовому) визначав час як за видимістю місяця і станом сонця, так і за обчисленим, а календар талмудичного (до завершення Талмуду) періоду (70—500 рр.) — виключно за обчисленим. Звичайний рік мав 12 місяців, переступний — 13. Звичайні та переступні роки були правильні, коли всі 12 місяців були на зміну по 30 і 29 днів, достатні, коли один з 29-денних місяців мав 30 днів, і недостатні, коли один з 30-денних місяців мав 29 днів. Отже правильний рік у звичайному році мав 354 дні, а в переступному 384, достатній відповідно 355 і 385, а недостатній 353 і 383. Оскільки Свято Пасхи мав припадати на початок весни — 24 Нісона (назва місяця), то для погодження місячного року з соняшним було прийнято з Греції поділ на

19-річні періоди, як то запровадив Ментон. Ерою було встановлено появу першого молодика (ера юдеїв — молодик світобудови), який за жидівським вичисленням вперше з'явився в 3761 році до Різдва Христового, в понеділок пополудні в 5 годин 204 частини (жиди поділяють годину за Птоломеєм на 1080 частин, а частину на 76 мігів). В 11 столітті рабин Гілель Ганасі уклав новий календар, який є вживаний і досі.

Караїми мають теж жидівський календар з тією різницею, що ділять годину на хвилини й інакше вичислюють появу молодика.

Єгипетський календар, з якого походять європейські календарі Юліанський та Григоріанський, виник за чотири тисячі років до Різдва Христового. Початок року припадав на той день навесні, коли день дорівнював ночі. Саме цього дня виступала з берегів вода в найбільшій ріці країни Нілі й починалась весняна повінь. Рік ділився на три сезони по чотири місяці в кожному, місяць — на три декади і мав 30 днів. Після дванадцятьох місяців було п'ять додаткових днів. Отже всі роки мали по 365 днів, хоч астрономічний рік мав 365,2422 доби і тому пори року в єгипетському календарі ввесь час випереджували явища природи, через чотири роки розлив Нілю стався на один день пізніше, ніж мав бути за календарем і збігся знову лише через 1461 рік. Але протягом 1461 єгипетських років розливів було лише 1460, отже за той період був начислений цілий зайвий рік. Щоб віправити помилку, єгипетські астрономи почали числити обрахунок року від дня першого видимого сходу зірки Сіріоса і, відкинувши зайво начислений рік, поділили ввесь попередній період на 1460 років.

У римлян первісний рік Ромуля складався з десятьох місяців і починався з весни. Місяці визначались шляхом безпосередніх обсервацій фаз місяця. Рік мав 304 дні, що не відповідало астрономічному рокові. Римляни, як твердив Макробій, не поділяли на місяці період між кінцем десятого місяця і початком нового року й чекали приходу весни, щоб знов почати числити за місяцями. Перший реформатор календаря Нума Помпілій поділив період між кінцем одного і початком наступного року на два місяці. Дальша реформа календаря полягала в переході від місячного року до соняшного. В римському місячному році було 355 днів, а не 354, як у грецькому. Отже, щоб зрівняти цей рік з часом зрання соняшного року, визначенним у греків в 365¼ днів, римляни ухвалили, що різниця 11¼ днів річно складає за 4 роки 45 днів, які були поділені на два місяці в 22 і 23 дні. Ці додаткові місяці вставлялись наприкінці другого і четвертого року кожного чотириліття. Зайвий один день усувається тим, що через кожні 24 роки пропускали 24 дні. Але й цими реформами, запровадженими після завоювання Єгипту, римляни ще не врегулювали календарного питання. Самі обставини життя Римської держави вимагали точнішого обчислення часу без плутанини з додатковими місяцями або скороченням днів.

У 46 році до Різдва Христового імператор Юлій Цезар за консультацією єгипетського вченого Соzігена запровадив новий календар, названий від його імені Юліанським. Це був реформований єгипетський календар. Тривалість року була встановлена в 365,25 діб і тому в кожній з черг четвертий рік додавався один додатковий день — 24 лютого, який рахувався два дні підряд. Але астрономічний рік був коротший на 11 хви-

лин 14 секунд. За початок року було взято 1 березня, а початком літочислення 707 рік від заснування Риму.

Цей календар у 325 році на Нікейському Церковному Соборі був покладений в основу християнського обчислення часу. Оскільки весняне дорівняння дня і ночі того року припадало на 21 березня, ця дата була проголошена днем, коли день і ніч дорівнювали 12 годинам. На тому самому Соборі було ухвалено, що християнський Великдень часово не міг ні випередити, ні збігтися з юдейською Пасхою, яка припадала на перший весняний повний місяць, і мусить приходити щойно пізніше.

Однак астрономічний календар на 11 хвилин 14 секунд був коротший на рік за той, що його встановив Цезар і тому Юліанський календар відставав за кожних 128 років на одну добу, так що справжнє дорівняння дня ночі, яке в 325 році припадало на 21 березня, наприкінці 16 ст. було вже 11 березня, тобто Юліанський календар відстав від астрономічного року на 10 днів.

На цю тему розгорнулись широкі теологічні дискусії. В 1414 році кардинал П'єтро д'Альї пропонував папі Іоанну XIII і Констанцькому Соборові почати виправлення календаря. Те саме питання підносив теж кардинал Кузса, а в Англії — Роджер Бекон. Врешті папа Сікстус IV запросив ученого Регіомонтана, щоб він реформував календар, але той, розпочавши працю, швидко помер і справа затягнулась.

Потребу календарної реформи обговорювали й на V Лютеранському Соборі (1512—1517). Туди був запрощений астроном Микола Копернік, який завважив, що тривалість астрономічного року ще недостатньо вивчена, отже говорити про реформу календаря рано. У Візантії пропозицію виправити календар висунули Матей Властар і Никифор Григора, але цісар Андронік не погодився, побоюючись церковного спротиву.

Тридентський Собор при своєму закритті в 1563 році доручив папі пильнувати справу календаря. Проект нового календаря склав астроном Людвік Лілій. Він виправив помилку Юліанської системи вичислення часу. Згідно його реформи числення днів посувалося на 10 днів уперед, щоб наздогнати попереднє відставання і на кожні 400 років довшими на один день стали вважатися 97 років. Роки, в яких число століть не ділиться на чотири (1700, 1800, 1900), стали звичайними. Таким чином тривалість року стала дорівнювати 365,2425 добам, тобто майже наблизялася до астрономічного року, перебільшуючи його на 26 секунд, так що різниця на один день має нарості за 3.300 років. Людвік Лілій передав цей проект календарної реформи на розгляд папи і тоді, в 1582 році папа Григорій XIII схвалив його і проголосив після 4 жовтня 1582 року не 5, а 15 жовтня 1582 року.

Нову систему календаря під назвою нового стилю на відміну від Юліанської, названої тепер старим стилем, одразу прийняли католицькі країни — Італія, Єспанія та Португалія, а два місяці пізніше — Франція, Бельгія, Нідерланди, та Прибалтика. В 1583 році новий стиль був запроваджений у католицьких землях Німеччини й Швайцарії, а також у Польщі. В 1587 році цей календар запровадила в себе Угорщина.

Німецькі евангелисти, боячись, що з реформою календаря зміцняться католицькі впливи, довго опиралися новому стилю і ввели його щойно в 1700 році. Того самого року прийняли новий календар Голландія й Да-

нія, в 1701 році — евангелицькі кантони Швайцарії, за винятком Граубюндена, де Юліанський календар зберігся до 1785 року. Запровадження нового стилю не обійшлося без спротиву, що перетворювався у великі розрухи. Коли новий календар прийняла Англія і англійський парламент проголосив, що день 3 вересня 1752 року треба вважати 14 вересня, бо на той час різниця між Юліанським і Григоріянським календарями складала 11 днів, це викликало бурхливі демонстрації протесту в різних місцях країни. Маси населення маніфестували під гаслом: "Віддайте нам наших одинадцять днів!" Спротив англійського населення новому календареві був такий великий, що англійський уряд мусив поборювати його силою, в багатьох випадках з пролиттям крові. Але частина шкотів ще й тепер придержується старого стилю.

В 1753 році Григоріянський календар запровадили Швеція і Норвегія, в 1873 році Японія, в 1876 році Сіям, в 1892 році патріарх Азаріян прийняв новий стиль для вірменів-католиків у Туреччині. В 1910 році його прийняла ціла Туреччина, в 1912 році Китай, в 1916 році Болгарія.

Черговою країною, що прийняла Григоріянський календар, була — тоді самостійна українська держава, що 12 лютого 1918 року перейшла на новий стиль, але виключно в цивільному житті. Боротьба на Україні проти нового календаря була довга та запекла і тривала кілька століть. Православні заявили, що Григоріянський календар не є канонічний, бо за ухвалами Нікейського Собору Великдень не повинен ні випередити, ні збігтися з юдейською Пасхою, що приходить на перший весняний повний місяць, а має святкуватись завжди пізніше. Однак Григоріянський календар, що в моменті його запровадження пішов на 10 днів уперед проти Юліанського, призвів до раннього святкування Великодня, що порушує канонічний припис.

В 1583 році до Царгородського патріарха Ієремії прибули папські послані з подарунками й закликом запровадити в себе новий стиль. З запитами до нього щодо календарної реформи звернулися також православний єпископ Венеції й український князь Константин Острозький, а також вірмени. На Соборі, що зібрався в листопаді 1583 року в Царгороді в приявності Олександровського патріарха, було визнано, що помилки мають обидва календарі, але Собор висловився за старий стиль, що не порушує канонічних приписів про Свято Великодня.

З підсиленням польського наступу на Україну боротьба навколо календаря особливо розпалилася. Українці вважали старий стиль одним з доказів своєї національної самобутності та окремішності від поляків. Король Стефан Баторій грамотами з 1584, 1585 і 1586 років управляв українців дотримуватися старого календаря. В полеміці, який з календарів кращий, обидві сторони піднесли догматичні та обрядові відмінності православ'я і католицизму, що обумовило нетерпимість дискутантів.

В обороні Юліанського календаря виступили провідні українські письменники й вчені: Герасим Смотрицький в праці "Ключі Царства Небесного" (Львів, 1587 рік), Василь Сурацький в "Книжиці" (Острог, 1588 рік) і "Слідуваному Псалтири" (Острог, 1598 рік), Стефан Зизаній в коментарях до перекладу "Казання св. Кирила про антихриста", Христофор Філієрет в "Апокрисії", Заха-

рія Копистенський, Православне братство у Вільні в творі "Верифікація невінносъці" (1621 рік).

Проти Юліанського календаря виступали вчені: Гродзицький в праці "О поправе календажа" (Вільно, 1587 рік), Касіян Сакович у працях "Календаж стари" (Краків, 1640 рік) й 2 виданні "Окуляри календажові старему" (Краків, 1644 рік), професор Київської Академії Ян Брожек (Бросціюс) у творі "Апольотгія первша календажа жимського повшехнєго до зацнего народу руского" (Краків, 1641 рік) і "Апольотгія втура" (Варшава, 1641 рік), Ян Дубович у творі "Календаж правдзіві" (Вільно, 1644 рік), о. Яків Гават у праці "Супlement двом трактациком о календажу старим омильним і непевним" (Львів, 1645 рік).

Кількість полемічних праць і особи дискутантів, серед яких були визначні вчені, письменники і публіцисти того часу, свідчили про велику запеклість, з якою провадилася ця боротьба навколо календаря.

Були спроби запровадження нового стилю в Галичині з приєднанням її до Австрії. Австрійський губернатор граф Перген заохочував до того, але львівський митрополит Лев Шептицький в 1773 році оборонив старий календар. Поновні намагання ввести Григоріанський календар повторилися в 1798 і 1812 роках, але їх залишили без наслідків з огляду на небезпеку народних хвилювань.

В 1814 році австрійський уряд звернувся до сербського патріярха Стефана Стратимировича з пропозицією запровадити новий стиль, але той відповів широким меморіялом відповідного змісту.

Намагання запровадити новий стиль як засіб по-полонізації в Галичині мали місце і в наступних десятиліттях і викликали гострі дискусії та широкий відгомін у пресі. В обороні старого стилю особливо гостро виступила газета "Діло", яка в ряді запальних статей в числах 12, 14, 18, 26 і 31 за 1883 рік протестувала проти введення нового календаря. Ця боротьба знайшла свій відгук і в творчості Івана Франка, велику статтю "Григоріанський календар у слов'ян православних і үніятів" у 1877 році написав Яків Головацький, а Сумцов в 1888 році вмістив у "Київській Старині" велику розвідку "Історичний нарис спроб запровадити в південну і західну Росію Григоріанський календар", розуміючи під південною і західною Росією Наддніпрянську Україну і Галичину.

Але справа календарної реформи так і лишилась в Україні відкритою і її розв'язав щойно уряд самостійної Української держави. 12 лютого 1918 року вийшов у Житомирі закон Центральної Ради про запровадження в Україні в громадському житті нового стилю, але Українська Автокефальна Православна Церква придержується її далі старого календаря. Той самий календар залишила в себе й Українська Греко-Католицька Церква, щоб не робити цим перешкоди на шляху до поєднання обох українських церков.

Після України новий стиль запровадила Росія. В справі зміни календаря мала вона багато перешкод. У цій найреакційнішій, найконсервативнішій країні світу впродовж століть календарний рік починається з 1 березня, потім з 1 вересня і літочислення велося від створення світу, а не від Різдва Христового. Щойно в 1699 році Петро I переніс початок літочислення на Різдво Христове, а початок року на 1 січня. Спробувести Григоріанський календар у Росії робилося багато, але без успіху. В 1830 році був внесений проект запровадження но-

вого стилю і створений особливий комітет при Академії наук, який висловився за проект, але міністер народної освіти князь Лівен заявив, що "з уваги на некультурність народних мас незручності, зв'язані з реформою календаря, далеко перевищать очікувані вимоги". Цю думку підтримав Микола I і проект провалився. За запровадження в Росії Григоріанського календаря висловився в 1863 році Міжнародний Статистичний конгрес, але в обороні Юліанського календаря виступив український вчений О. Бодянський, а дерптський професор Медлер висунув проект свого власного календаря, якого теж не взяли під увагу, і справа завмерла на півстоліття. Росія запровадила в себе новий стиль лише 14 лютого 1918 року.

В 1919 році новий стиль запровадили в себе Югославія і Румунія, в 1923 році Греція, в 1924 році Константинопольський Патріярх і незалежна Церква греців на Кипрі, в 1927 році незалежна Церква грузинів, у 1928 році Олександрійський Патріярхат, у 1929 році Антіохійський Патріярхат.

Для українців, що перебувають за межами батьківщини, теперішня 13-денна розбіжність між їх календарем і календарем народів, серед яких вони замешкують, створює труднощі у відзначуванні своїх свят. Тому ще в 1939 році українці-католики в Бразилії, Парагвай та Аргентині запровадили в себе новий стиль. Те саме зробили в 1939—1940 роках багато українських католицьких парохій Америки і Канади. Але ці заходи, що їх ініціює головно саме духовництво, нерадо зустрічають маси парохіян, вбачаючи в цьому порушення традицій, на яких вони виховались у дома в старому краю і зберегли на нових місцях поселення.

Та й самий сучасний Григоріанський календар не є ще цілком ідеальним. Його недоліки — різна кількість днів у місяцях, отже й у кварталах року, відсутність погодження між назвами днів і числами місяців — спричиняють появу все нових проектів календарної реформи. Один з таких проектів пропонує ділити рік на 4 квартали по 13 тижнів у кожному. Квартали складаються з одного місяця в 31 день і двох місяців по 30 днів, починаються з неділі і кінчаються суботою. Останній 365-ий (а що чотири роки ще один у середині року) має бути без числа і без визначення дня тижня. Інший проект пропонує поділити рік на 13 місяців по 28 днів і додати до року один день без числа і без назви.

Останній проект з метою спрощення обчислення часу висунув уже в 1959 році реформатор календаря Віллард Е. Едвардс з Гонолюлю. Його календарний рік поділений на 12 місяців по 30 днів у кожному і кожна четверть року має один додатковий день, тобто складається з 91 дня. Отже рік триває 364 дні. Не вирішено ще відносно ще одного дня в звичайному році і двох в переступному році.

Але й Юліанський календар при його постійному спізненні, через 10 тисяч років матиме таку розбіжність, Різдво за старим стилем святкуватимуть після Великодня, коли за новим стилем буде квітень місяць.

Та все ж святкування українських свят за старим стилем змінюю силу наших традицій, певною мірою зберігає українську спільноту на чужині від денационалізації, стверджує її національну й обрядову окремішність. А остаточно вирішить цю справу Український Патріярхат у вільній державі.

Леонід ПЕРВОМАЙСЬКИЙ

КАЗКА

1

На моїй Полтавщині,
У Вишневій Долині
Ходить казка про казку —
Я згадаю її інні.
Я згадаю, та не знаю,
А чи всю, чи до краю...
Про ключі журавлині
Серце спомином краю.
Пропливли наді мною,
Просурмили весною,
Нагадали про казку —
Зникли за далиною.

2

Де живе моя втіха?
Озиваються стиха:
Недалеко від щастя,
Дуже близько від лиха.
Якщо маєш спромогу,
Одшукаєш дорогу —
Очеретяна стріха,
Явір біля порогу,
Вийшов я до світання
І ходив до смеркання.
Тільки жаль і тривогу
Розбудило шукання.

3

Я шукав її всюди,
Я ходив поміж люди, —
Мов німе запитання,
Серце билося в груди.
Я питав у калини,
У верби і в ялини:
Покажіть мені стежку
До тієї долини,
До незнаного краю,
До діброви, до гаю,
Де я казку зустріну,
Перейму, одшукаю...

4

Не говорять. Не хочуть.
Щось ледь чутно шепочуть.
Знов рушаю шукати,
Знов печаль мене точить.
Іду від хати до хати,
Наче хліба прокати.
Подаютъ мені хліба
Незнайомі дівчата.
Сонце світиться в шибі.
Я кажу їм спасибі.
Але що мені в тому
Скам'янілому хлібі!

5

Я стояв біля броду
І дивився у воду,
Відчуваючи в серці
Запашну прохолоду.
Хмарна mrila на сході,
На яснім небозводі.
Не було її зроду.
Нашукався — вже годі.
Аніж серце трудити,

Ти б уявся робити —
Адже ти не хлопчисько,
В тебе жінка і діти!

6

Справді, я не хлопчисько...
Хай хоч грім, хоч вітрясько —
Я шукати її мушу,
Чую — десь вона близько.
Чую я її подих

В цих просторах, в цих водах,
В травах, скілених низко,
На стежках і на бродах.
Ось вона над водою
Нахилялась лозою,
Обізвалася зітханням,
Прокотилася слозою.

7

Вдягся вечір в кирею.
Впала з неба зорею,
Мов зітхнула — сказала,
Щоб ішов я за нею.
А до котрого краю,
До Сули чи Дунаю,
Чи на схід чи на північ —
Не сказала. Не знаю.
Де ті кося русяви?
Може в мене в уяві?
Де шукати її маю,
На якій переправі?

8

На Десні чи на Случі,
Де клубочаться тучі?
А чи, може, на волзькій
Толом спаленій кручі?
Хто вона? Може птиця?
Чом вона мені сниться?
Ох, ті сни неминучі,
Віч глибока криниця!
Понеси мене, пташе,
В давнє, радісне, наше...
... Каже птиця-синиця:
Все не так, все інакше!

9

Казка полем блукає,
Казка в лісі гукає,
Казка стежки до мене
Не з учора шукає.
Вийшла казка в дорогу
Із Ольмового Рогу,
Повела її стежка
До моєго порогу.
Я чекав її зранку
На малюванім ганку —
До журби, до знемоги,
Як чекають коханку.

10

Йшла вона по долині,
Уклонилася билині,
Роздивлялась на квіти —
На червоні й на сині.

Їй зустрілася річка,
Мов струмок — невеличка,
Очеретяні тіні
Не торкнулися личка.
Залишилося в загадці
Жабеняtko на латці —
Через річку хутенько
Перебігла по кладці.

11

I пішла вона далі
Крізь сади розбуялі,
I співала — не знала
Ні журби, ні печалі.
Стежка втоптана, бита,
Повелася серед жита, —
Хмарки в світлому шалі,
Сонце повного літа!
Ходить полем лелека,
Палить голову спека,
Сіла казка спочити,
Бо ще стежка далека...

12

Облягла її змора,
Мов туман — непрозора:
Не згадає вже казка,
Де жила вона вчора.
Ох, стежки та доріжки,
Вас не виходиши пішки!
Підвелялася, побігла
Через межі, обніжки.
Бігла казка до ночі,
А розпліюшила очі
Серед темного гаю
Біля Березоточі.

13

В тому темному гаї
Ніч на казку чигає,
Грас в листі нічному
Безгоміння безкрас.
В хмарнім небі чи птиці,
Чи летять близкавиці,
А чи грім набирає
Повні відра з криниці?
Злива шурхає в листі,
Чути в реготі й свисті,
Як підводяться крила
У півніба вогнисті.

14

Казка лісом блукає
І на поміч гукає,
В недорослих березок
Допомоги шукає.
Ох, нема допомоги!
Збилася казка з дороги —
Вузлувате коріння,
Пні стають попід ноги.
Повлять казку за руки
Мокрі віти-гадюки,
І немає спромоги
Тої збутися муки...

15

Я чекаю до ранку
Мою казку на ганку,
Вже згасив я у серці
Не одну сподівankу.
Небо в блискавках яре
Крають грому удари.
Злива безперестанку
Виливається з хмари.
Де вона? Ще хвилину.
Все забуду, покину,
Не чекатиму більше —
І до неї полину.

16

Я до казки полину
В ту цілору, в долину,
Де негода ламає
При дорозі калину.
Розсміялось світання.
Обізвалось питання:
Чи та казка у тебе,
В твоїм серці остання?
Кинь про неї гадати,
Треба серцем владати, —
Чи вона тобі жінка,
Чи дитинка, чи маті?

17

З двору я вибігаю,
Ось і стежка до гаю, —
Може я на тій стежці
Свою казку спіткаю?
Трави гострі, як леза,
І осика ї береза
Наді мною сміються:
Мабуть ти нетверезий!
Та чи ми тобі свідки?
Казка! Хто вона ї звідки?
Обшукай, коли хочеш,
Усі схованки ї скритки!

18

Звідки казка — я знаю,
Я про те не питаю,
Лиш які в неї очі,
Я тепер не згадаю.
Світлосині чи карі,
Чи як блискавка в хмарі,
Чи прозорі, мов зорі,
А чи темні та ярі?

А чи, може блакитні,
Як те небо у квітні,
Чи, як попіл на жарі,
Мовчазні й непривітні?

19

Ну, а що, коли сірі,
Неспокійні, нещірі,
Полохливі, застиглі
У спілій недовірі?
І берези, і клени,
І різnotрав'я зелене,
І комашки, і звірі
Загули навколо мене:
— Де ї беруться у світі
Тії дурні невміті,
Шо спочинку не знають
Ні хвилини, ні миті?!

20

Ваша правда... Не буду
Завдавати собі труду!
Обійдуся якнебудь,
Коли зможу — забуду.
Але з тої хвилини
Я сходив всі долини,
Кров у серці моєму
Запеклась до краплинни,
Я шукав її влітку,
В полі, в лузі, мов квітку.
Зупинився і кликав:
Озовися, май світку!

21

Я шукав її в місті,
В травні і падолисті, —
О, світання печальні,
Довгі ночі імлисті!
Я шукав її всюди,
Надриваючи груди,
І весь час наді мною
Насміхалися люди:
Як там? Знову поразка?
Заспокойся, будь ласка!
Та чи ти не скажений?
Чи була в тебе казка?

22

Чи була вона в мене?
Наче сонце щоденне,
Як позітря прозоре,
Мов джерельце студене!

Чи була вона в мене?
В жовтні листя черлене
Нам стелили під ноги
Золоті чорноклени!
Чи була вона в мене?
Мов буйня шалене,
Мов травневої зливи
Шумування зелене...

23

Стежка стелеться бита
Поміж трав, серед жита.
Вже за казкою тою
Обходив я півсвіта.
Вже зблукав я піввіку,
Путь-дорогу велику,
Надивився й наслухаєсь
Тих казок я без ліку.
Сам казки я складаю,
Сам над ними ридаю,
І лише однієї
Не знайду, не згадаю.

24

Кличу, жду — озовися,
І до мене вернися,
Хоч спинися на хвилину
І здаля озирнися!
Тільки б вірити й знати,
Що не пізно чекати,
Що ще серце несите
Не втомилось шукати.
Що колись наостанку,
Чи надвечір чи зранку,
Я тебе ще побачу.
На мальованім ганку.

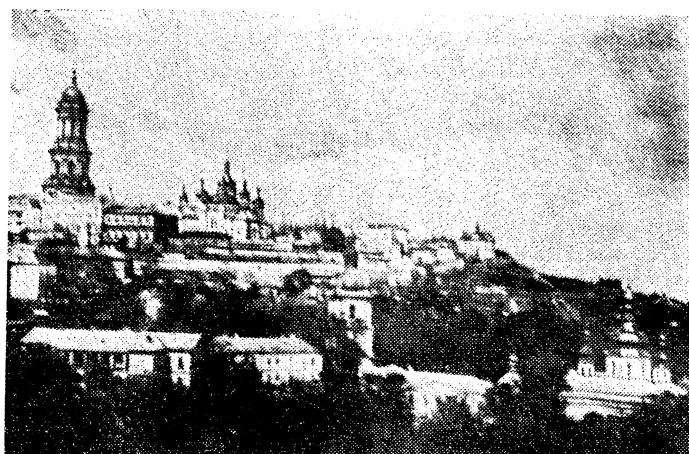
25

І я серцем зрадію,
І обійми розкрюю,
І від пізнього щастя
Затремчу й занімію.
Вітер буде шаліти,
Розцвітатимуть квіти,
Кину погляд останній
Я на тебе, май світі, —
І в ту мить наді мною,
Наче пісня — луною,
Тихо схилиться казка,
Як на те її ласка...

(“Вітчизна” ч. 5, 4 березня 1958 р.)

Київ.

Площа Хмельницького.

Київсько-Печерська Лавра.

Тепер музей.

Вадим СВАРОГ

Портрет яничара

Стародавня Греція, відома насамперед своїми безсмертними мистцями, філософами, поетами, державними діячами та героями-воїнами, народжувала й немало відщепенців, які нерідко навіть спомагали ворогів своїх рідних міст. Чимало денационалізованого, занглійщеного елементу виділив із своїх надрів і ірландський народ.

Будучи щирими в самокритиці, мусимо ствердити, що й серед українців був і є чималий відсоток народовідступників — різного роду малоросів, малоукраїнців, хрунів та мадяронів.

Причини цих явищ різні. Так, в Елладі вони пояснюються як певними рисами національної вдачі тодішніх еллінів, так і особливим характером власне недорозвиненістю їх національного самовідчуття. Ірландці, потрапивши в англійський культурний світ, втратили навіть свою мову, замінивши її мовою своїх завойовників — англійців. Проте державність вони для себе здобули.

Фатальні сторіччя бездержавності неминуче привели до того, що наш народ почав так би мовити "обношуватись", "обріпуватись" на своїй духовій периферії, появляючи на світ досить значну кількість безбатьченків. Головними причинами перебігу до імперіальності нації і культури були, звичайно, прагнення до соціальної "солідності", кар'єри й матеріальних благ.

Як же нам ставитись до тих людей, які зріклися свого народу, його мови, його традицій? Єдину відповідь на це дати трудно. Безперечно, ми не можемо й не можемо нав'язувати комусь неохочому нашу "українськість". Вона мусить рости з глибини душі, як благородна й гарна квітка з багатого, родючого ґрунту.

Нелегко винити в народовідступництві тих земляків, що вросли чи більшу частину свого життя провели в чужородному оточенні. В таких умовах часто дуже трудно зберегти чи вернути собі національну свідомість. Певні людські — здебільшого серед молоді — втрати нашої ділспори неминучі, хоч боротися з ними треба.

Перевертні — малороси, які зріклися свого роду, продовжуючи жити серед своїх земляків, природно викликають у нас антипатію. Але Бог з ними! З такою вдачею як у них, вони нам і непотрібні.

Є ще одна категорія народовідступників. Перебуваючи на українській землі, вони "не за страх, а за совість" служать колонізаторам, навертають своїх земляків до чужої культури, проповідують вірнопіддану любов до "старшого брата". Таких денационалізаторів було в нас чимало за царських часів, багато є й за соціальних.

Ці елементи завжди були в полі зору переважної більшості наших письменників. "Раби, підніжки, грязь Москви" — сказав про них наш великий поет. Але широко розгорнутого літературного полотна, в якому було б глибоко й тонко проаналізовано різні причини, шляхи й типи денационалізації цих людей, у нас іще немає. А такі твори нам дуже потрібні і особливо актуальні вони саме тепер.

Мусимо пільно придивлятись до різних типів цих людців, руками яких московсько-комуністичний уряд

проводить нині русифікацію нашого народу. В цій статті я хочу дати портрет одного з таких людей, до яких ми можемо відчувати лише гостру зневагу.

Цей портрет я даю не з особистих вражень, бо на щастя я з цією людиною ніколи не зустрічався. Він сам має свій портрет — своїми власними писаннями. І від того портрет стає тільки переконливіший.

**

У травневому числі київського журналу "Вітчизна" за минулій рік була надрукована стаття Є. Шабліовського "Національні особливості української літератури". Шабліовський у цій статті взяв на себе невдаче зведення злити український національний субстрат з москохвальним, так званим "радянським патріотизмом" та "соціалістичним реалізмом".

З його трудів нічого доладного, звичайно, не вийшло. Те, подекуди правильне, що Шабліовський сказав про національні особливості нашої "дожовтневої" літератури, залишилося само по собі, а любов до Росії та пропаганда "соцреалізму" — самі по собі.

Комуністичним "верхам", очевидно, не сподобалося, що Шабліовський забагато говорив про національний український характер, про національні особливості української літератури, і взагалі надто близько підійшов до тих тем, задумуватися над якими в підсоветській Україні не рекомендується. В наступному числі журнала закінчення його статті не з'явилося.

Шабліовського, очевидно, примусили ще раз "продумати" свої тези, і коли кінцевка статті, нарешті, побачила світ, то в ній попередні міркування Шабліовського про національний характер української літератури виродилися в боязнь шамотіння про те, що "національною гордістю українського народу має бути те, що він першим пішов за величим російським народом".

Цей "перестриб", однаке, було зроблено так незграбно й незугарно, а значить і непереконливо, що стаття справляє жалюгідне враження. З неї наочно видно, в якій огидній, колоніяльній атмосфері доводиться писати підсоветським українським авторам. Їх рабський трепет дасяється відчути навіть в їх найлояльніших писаннях.

Отже статтею Шабліовського "на верхах" лишилися незадоволені. "Випрямити лінію", "внести потрібну ясність", тобто навести на більш день такий морок, щоб ніхто не міг розібрати, де його голова, а де навпаки, було доручено висхідному соцреалістичному світлу, що вже, здається, стало її академіком — Миколі Шамоті.

Шамота — це хлоп на все згодний. Заради кар'єри він наведе тінь на що завгодно, облає кого-завгодно (тобто ворогів своєї "рідної партії"), перекрутить чиє-завгодно твердження та нахабно славитиме тоталітарний режим, анімало не соромлячись явної брехні. Словом, природжений академік від соцреалізму...

Але, як він не старався, доручене йому завдання виявилося понад його сили. На "циому самому місці" спотикається й хитромудріші від нього. Шамота забрехався. Так забрехався, що коли б він опублікував свою статтю в демократичній країні, то його розпотребили б

так, що він не знати куди очі дивати. Але в країні, де він виступає від імені тоталітарної партії, натягнути йому носа не посміє, звичайно, ніхто.

Як і годиться комуністичному начотчикові, Шамота свою статтю в журналі "Комуніст України" починає з карло-марксової бороди, чи пак цитати про взаємини індивіда й суспільства. Ці твердження він переносить потім на взаємини націй і людства (теж, зрозуміло, на певному історичному ступені їх розвитку), і приходить до висновку, що "розвиток наших радянських народів обумовлюється саме зв'язком між ними, який ґрунтуються, по-перше, на економічних передпосилках, по-друге, на усвідомленні необхідної солідарності вільного розвитку всіх, і, нарешті, на дійсно універсальному характері діяльності трудящих наших соціалістичних націй".

Після цього туманного висновку, він розряджується ще однією аксіомою про те, що "соціалізм назавжди үсуває головну причину національного розбрату і ворожнечі, потворності національної психіки — приватну власність".

Ця думка просто приголомшуюча. Отже причина національної ворожнечі — це приватна власність. Відберіть у людей приватну власність і вони враз стануть інтернаціоналістами-братами. Отже відберіть від "бандерівців" приватну власність і вони негайно визнають примат "старшого брата" та потребу русифікації!...

Недолуга здогадка Шамоти про причини прагнення народів до національної самостійності (бо саме це прагнення Шамота має на думці і його хоче знешкодити) настільки, я сказав би, дурнувата, що не хочеться на ній спинятися.

Але Шамота всетаки розуміє, що національну своєрідність народів і їх культур заперечити не можна, і що не хто, як сама його "рідна партія" покищо терпить і навіть використовує в своїх інтересах національний фольклор та національні літератури (та й сам же він пише таки українською мовою), отже "національний нігілізм" ще офіційно засуджується.

Тому, повторюючи офіційну лицемірну брехню, Шамота повчає:

"Безумовно шкідливою для літератури і всієї культури є будь-яка недооцінка того особливого, що вносить у загальну скарбницю культури та чи інша нація. Історія обережно ставиться до кожної творчої індивідуальності, високо цінує вклад своєрідного таланту... При умові існування національних відмінностей безнаціональна культура — цілковита нісенітниця".

Безнаціональна культура це, звичайно, нісенітниця. Це було відомо давно — до появи на світ Шамоти. Так, що ніяким геніяльним відкриттям він нас не ощасливив. Цікаво тільки, що саме він із цією аксіомою хоче зробити.

Шамота продовжує розвивати свої "відкриття":

"У національному мистецтві кожного народу передається сфера образних асоціацій, яка дає безпосереднє уявлення про його життя й побут, дістають живе втілення народні уявлення про красу, відображаються традиції життєві й художні, проявляється багато інших своєрідних якостей, як наприклад, особливості гумору, народної пісні, приказок".

Тепер, з кожним Шамотиним словом, нам стає ясніше, куди гне цей сюрреалістичний бард. Отже, майте,

українці, свою національну літературу, втішайтесь своїми народними піснями й приказками та особливостями гумору (в дозволених межах, звичайно) та будьте вдячні рідній владі. Чого вам ще треба?

Щоправда, в свою формулу Шамота, не подумавши якслід, всунув для "краси стилю" й життєві традиції. Це його помилка, бо національні традиції неросійських народів — це небезпечна й слизька тема.

Як вірний служник своєї "рідної партії", яку водить на ниточці Москва, Шамота більше всього побоюється, щоб українці не додумалися до того, що завдання національного мистецтва, власне, значно ширші, ніж ті, що він їх накреслив для нього.

Національне мистецтво тісно пов'язане з життям нації, з її психологією та життєвою філософією. Воно весь час має справу з ідеалами й прагненнями народу, з проблемами його соціального життя, з його сподіваннями, з його національною гордістю, з його історичною драмою, з його історичним досвідом та докорінними інтересами.

А в докорінних інтересах народу є насамперед політична й культурна свобода, вільний розвиток своїх органічних національних особливостей (не лише народного гумору та побуту), свобода критично мислити й безборонно висловлювати свої думки, вільно користуватися своєю мовою. Народ хоче і має право розвивати свою мову в дусі своїх національних традицій та відкидати всякі намагання іншої держави контролювати українську культуру й провінціалізувати її в інтересах колонізаторів.

Ні однієї з цих свобод Україна під московсько-комуністичним ярмом не має, а це значить, що та провінціальна псевдоукраїнська культура, яку московські посілаки дозволяють в Україні, ні в якій мірі не є національною українською культурою.

Але Шамота вдає, ніби він не розуміє величезної національно-культурної і політичної ролі національної літератури. Він пише так, наче єдиним завданням української національної культури є забавлятися піснями й приказками.

Подивімось тепер, куди Шамота тягне далі:

"Для кожного марксиста ясно, що в національній своєрідності літератур відбувається не якийсь "національний дух" або незмінна "національна ідея", а своєрідність, особливості національного життя і психологічного складу нації, який визначається цими особливостями".

Якогось містичного "національного духа", звичайно, немає. Не треба бути марксистом, щоб це розуміти. Під національним духом ми розуміємо суму національних традицій та своєрідностей і нічого містичного в цьому немає. А під національною ідеєю ми розуміємо прагнення нації до політично-культурної свободи. І в цьому теж немає нічого містичного.

З "національного духа" і "національної ідеї" Шамота хоче поробити якихось "жупелів", страховиць, щоб лякати ними малих дітей (або дорослих недотеп). Але, як бачимо, це йому не вдається...

Тепер послухаймо його пісні далі:

"Зміст життя наших націй сильно змінився. Це відбито вже в самому факті виникнення націй соціалістичних. Ясно, що й національну своєрідність літератур соціалістичного реалізму не можна шукати тільки в їх зв'язках з минулим, тільки в тому, чим вони пов'язані

з певними художніми традиціями, але треба бачити їй розуміти те нове, чим збагачує їх наша соціалістична дійсність і в чому вона відображається".

Бачимо наочно, як по-лисячому, стараючись не скаламутити — принаймні, не дуже явно скаламутити — воду, підбирається Шамота до потрібних йому "висновків".

Значить, самих тільки художніх традицій минулого, тобто пісень та приказок для української літератури все таки недосить? Треба ще відобразити нову "соціалістичну" дійсність, будування комунізму? Але може існує для України можливість якогось національного шляху до комунізму, якого, наприклад, добилася для себе Югославія?

Ні, звичайно, ніякого особливого шляху в комунізм для України не дозволено. Значить, є один тільки шлях і одна "соціалістична дійсність" для всього ССРС. І ніяких національних особливостей на цьому шляху немає. Українська література, як тільки мова заходить про "соціалістичну дійсність", мусить стати уніфікованою "радянською" літературою без усіх там національних вигадок... Бо з "національної" нації Україна перетворилася на "націю соціалістичну", (а що це значить, мабуть не знає й сам Шамота).

"З минулого до нас долітають не тільки переможний дзвін мечів, а й крики вмираючих, а й стогні рабів і кріпаків. У книзі історії — не тільки сторінки слави, а й сторінки горя й бід народів... Так що нам аж ніяк не годиться ідеалізувати минуле", — пише далі Шамота.

Правильно. Минуле не слід ідеалізувати геть поспіль. Але чому ця порада стосується лише українців? Чому росіянам вільно ідеалізувати їх минуле, включаючи й епоху Петра Першого, який без жалю мордував рабів і кріпаків, і генерала Суворова, який укривав славою російську зброю, придушуючи повстання поляків проти російських гнобителів?

Далі Шамота нагромаджує ще більше абсолютно безсоромних дурниць. Яничар перестарався:

"Буржуазні націоналісти (тобто ми, емігранти — В. С.) завжди спекулювали на тому, що вони нібито глибоко розуміють і поважають минуле. Насправді вони тримаються минулого не тому, що дійсно його поважають, а тому, по-перше, що знаходять там історію свого панування над трудящими, і тому, по-друге, що нема в них сучасного, а майбутнього не буде й пототів".

Яке нахабство продажнього писаки! Хто це знаходить у минулому історію свого панування над трудящими? Наша еміграція, що в найбільшій своїй частині складається, навіть не стільки з спадкової інтелігенції, скільки з учораших селян і робітників?

А що до майбутнього, то невже Шамота забув, що не так давно сам Ленін та його попілчники сиділи в еміграції. Звідки ж тоді у них майбутнє взялося?

Шамота безсороно базікає далі:

"Комунизм — це всім нашим народам таке дорогое, таке близьке, це таке "наше", що ніякими міркуваннями, в тому числі й шуканням національної специфіки, не можна було б виправдати яку б то не було його недооцінку. Без розуміння вирішального значення для кожної радянської національної літератури того, що є спільним для всіх літератур нашої країни, будь-які розмови про національну своєрідність залишаються безплідними в кращому випадку, а в усіх інших можуть завда-

ти шкоди загальній справі, якій служать соціалістичні змістом, національні формою літератури".

Шамота завсім розпередався в своїй рабській до-годливості Москви. Мовляв, можете трохи побавитися розмовами про національні особливості, але, як тільки справа доходить до "серйозної політики", то всі "строяться і нікоторих розговорів"! Не дивно після цього чути від Шамоти такий "суворий наказ" письменникам:

"Найголовнішою ознакою народності літературних творів є відображення в них, як нове, радянське, комуністичне (тобто уніфіковане на всьому просторі ССРС на базі російсько-большевицького — В. С.) стас своїм, власним для простої людини (тобто для простячків — В. С.)... І те, що нове вибирається кожним народом по-своєму, відповідно до національних традицій, а також і те, що це нове — загальна справа всіх наших народів, накладає свій відбиток на психічний складожної нації і виражається в її культурі".

Розшифровуючи "дволому" Шамоти, додамо, що оцей "відбиток" є не що інше, як денационалізація неросійських народів, втрата ними своїх національних традицій і русифікація — оскільки "будівництвом комунізму" керують із Москви.

Значить, національні особливості національних літератур приречені Шамотою на загибел? Ні, він змилосердився. Він поблажливо пише:

"З усіх національних умов життя народів найбільш сталою є, мабуть, природа.... І своїми уявленнями про природу нашої батьківщини ми зобов'язані не тільки особистим спостереженям, але й національному мистецтву".

Але й рідну природу треба описувати теж з політикою на думці. Так, наприклад, треба як вогню боятися, щоб у вірші про природу, крий Боже, не вийшло так, що село протиставляється місту. Далі Шамота грізно попереджує всіх, кого це може стосуватися:

"Розплівчасті, неясні уявлення про суть і значення національного, про почуття батьківщини зустрічаються іноді навіть у наукових творах, куди, як відомо, заказані шляхи легковажним музам".

Шамота вельми незадоволений О. Бабишкіним, який умістив у журналі "Радянське літературознавство" статтю про поета Олеся. Ця стаття на ортодокально-марксистський погляд Шамоти геть переповнена кричущими помилками.

Бабишкін робить спробу в якійсь мірі "реабілітувати" Олеся, щось "відкусити" від нього на поживу "соціалістичні культури". Бабишкін "приймає" дещо з давнішої творчості поета, але відкидає решту, заявляючи, що "з відривом Олеся від батьківської землі його талант занепав".

На думку Шамоти, Бабишкін поставився до Олеся занадто ліберально. Шамота пише:

"Поняття народності письменника вимірюється не відстанню між ним і його країною в той чи інший момент, а близькістю духовною, ідейною, єдністю мети".

Тут нічого не скажеш — Шамота має слухність. Ідейної близькості до свого народу Олесь дійсно не втрачав і на еміграції. Правда, ця близькість була такого роду, що Шамоті не подобається, але це вже його печаль. Він пише:

"Стаття Бабишкіна рясніє такими висловами й вис-

новками, які показують, що автор однобічно і спрощено уявляє основи зв'язку мистця з народом.

Звичайно, постійне спілкування з рідною природою ... має для письменника колосальне значення. Проте само по собі це ще не визначає народності його творчості. Для неї потрібно щось незміrnо більше: ідейна спорідненість з народом, готовість допомагати йому в його житті".

Шамоті потрібно довести брехливу тезу про те, що Олесь не мав такої ідейної спорідненості з своїм народом. Доводить він це Бабишкіну такими словами:

"Нечіткість розуміння літературознавцем таких важливих питань позначилась на всьому іншому (тобто тому, що каже Бабишкін — В. С.). Розпливчастим і в кінцевому рахунку невірним стало в нього, наприклад, поняття "національного відродження" українського народу. Відомо, що національне відродження народів царської Росії могло відбутися тільки на шляхах соціалістичної революції".

На одну мить перерву Шамоту, щоб звернути читачеву увагу на безсороину Шамотину брехню. Так зване літературне відродження в двадцятіх роках могло статися лише тому, що стимул для нього дала Українська Національна Революція 1917-го року, очолена Центральною Радою, а пізніше Директорією. Але бачити це не в політичних інтересах Шамоти. Він пише далі:

"Олесь був далекий від такого розуміння (тобто від Шамотинії брехні — В. С.). Тимчасом в окремих місцях статті він постас в Бабишкіна трохи не борцем за "національне відродження". Так, відмітивши, що в новій збірці Олеся "на перший плян виступає тема національного гноблення й боротьба за відродження українського народу", Бабишкін не пояснює, як уявляв О. Олесь це відродження, і обмежується такими загальними міркуваннями:

"Ображене монархістами й чорносотенцями національне почуття українців, білорусів, вірменів, грузинів та інших народів викликало прагнення рішучої боротьби за своє рівноправне становище, за рівність народів і вільний розвиток їх мови, культури тощо".

"Нібито Олесь — вигукує Шамота, — можна так уже беззастережно зарахувати до борців "за рівність народів"! Трохи нижче критик цитує вірш "Яка краса: відродження країни!", що, правду кажучи, не дає найменшого уявлення про те, яке ж це відродження, і робить такий висновок:

"Олесь мав щасливий талант знаходити слова й вирази, що відповідали домаганням багатьох сотень і тисяч людей. Так сталося і з цим віршем — відродження українського народу, що визначилося вже у визвольній боротьбі 1906—1907 рр., ставало з кожним днем все відчутнішим".

"Зауважимо, — пише далі Шамота, — що цей вірш написано в 1908 році. Це в тому році, коли десятки тисяч учасників революційних виступів мучились у тюрях, а їх вороги торжествували.

У пресі справедливо відмічено некритичне ставлення О. Бабишкіна до творчої спадщини цього дійсно обдарованого поета. Таке ставлення пояснюється тим, що критик непомітно для себе самого сповз на позиції абстрактного "національного гуманізму".

На цьому я дозволю собі обірвати тираду Шамоти. У ній все ясно й без дального. В особі Бабишкіна Шамота від імені партії перестерігає письменників, щоб

они як вогню боялися власті в "національний гуманізм", — іншими словами кажучи, щоб вони не відчули себе українцями, яким дорога українська культура, — тобто справді українська, а не комуністично-обмосковлена.

Викладений вище торг за Олеся, проваджуваний двома комуністичними борзописцями, спровадяє огидне враження. Мушу сказати, що в цій суперечці слухність все таки на стороні Шамоти: комуністам справді ніколи не вдається відтягати від нас Олеся та привласнити його собі. Олесь і в еміграції зберігав духову єдність з своїм народом, а не з його поневолювачами. У цитованому вірші він передбачав справжнє, національне відродження нашого народу, а не його полон у комуністичній тюрмі народів.

Як бачимо, Шамоті іноді щастить сказати щось слухнє. Тільки він помилується, думаючи, що це слухнє — вода на його млин великої брехні. Насправді ж він мимоволі признається у власному банкрутстві.

Але послухаймо, що він проповідує підсоветським читачам далі:

"Однією з найважливіших національних традицій, що їх свято береже й розвиває українська радянська література, є глибока повага до культури й літератури інших народів, насамперед російського".

Найважливіша національна традиція українців — це глибока повага до російської культури! Здорово сказано. А далі ще краще:

"Російська мова стас немовби другою рідною мовою для широких мас радянських народів... Питання про вибір мови для повсякденного спілкування розв'язується у нас також демократичним шляхом і ми рішуче осуджуємо чиї б то не було претензій до громадян відносно того, якою мовою вчаться їх діти, якою мовою вони самі розмовляють і пишуть".

Це шамотіння велими багатозначне. Тут Шамота виступає на захист нинішньої русифікаційної політики Москви в Україні та перестерігає українських патріотів від нарікань на цю політику. Шамота дуже незадоволений таким віршем Д. Павлички:

.... Та не буде
Чужу земличку засівати
Пшеницею негідник-ледар,
Що рідне поле напропаще
В будячча кинув. Ні, не буде
Душі людської зігрівати
Дзвінкою мовою чужою
Перевертень, що рідне слово
В собі згасив неіначе ватру,
Що у душі палахкотіла
Із днів дитинства...

Правда, цей вірш Павличка адресував чомусь "пам-закордонцям", але Шамота бойтися, що читачі можуть слухніти приклади цей вірш до тих українців підсоветських, які забувають рідну мову й русифікуються...

Чи самому Шамоті дорога наша національна культура, наші традиції, що створювалися на протязі віків, традиції, в яких відобразилися вікові прагнення нашого народу до волі, до кращого життя? Інакше кажучи, чи почуває Шамота себе українцем?

Прочитаймо в його статті відповідь на це питання:

"...Важливо зрозуміти, що національна форма, окрім якої це поняття не вичерпується національною мовою,

виявляє себе не тільки в тому, що відрізняє мистецтво одного народу від мистецтва інших народів. Спільні між ними теж не безнаціональне. А тому, якби поступово зникали які-небудь відмінні риси мистецтва даного народу і виникали б такі, які є і в інших народів, то це зовсім не означало б, що такий процес відбувається за рахунок національної форми і що тим самим завдається їй шкоди. Бо що тут може зникати?

Можуть зникати і поступово зникають ті відмінності в культурі народів, — слідом за зникненням корінних відмінностей в їх економічному, суспільному й духовному житті взагалі, які виникли й закріпилися внаслідок відособленості народів, викликаної різними історичними причинами, а також ті відмінності, які відображають нерівномірність розвитку народів, теж викликану певними історичними причинами.

Проте навряд чи, скажімо, молода киргизька проза пошкодує за зникненням тих відмінностей від російської, які існували три десятиріччя тому, в час її становлення, і означали приблизно те, що означають відмінності між початківцем і майстром? У зникненні таких "особливостей", як кожному зрозуміло, щастя, а не біда народу та його літературні.

Ну от Шамота й весь висловився! Говорить він про киргизьку літературу й культуру, але на думці має українську. Він намагається виражатися дуже обережно, але розшифрувати його психологію зовсім не тяжко. Він не любить і не цінить культури свого народу та байдуже бажає її розчинитися в російсько-комуністичному океані. Він не почував себе українцем і з холопським ентузіазмом працює на московських господарів.

**

Недавно в російській емігрантській пресі з'явилися статті, в яких зроблено спробу "обілити" письменника Еренбурга й советського генерала Драгунського, євреїв за походженням, показати їх як жертви режиму, який

примушує їх виступати проти національних інтересів свого єврейського народу.

У відповідь на це відомий єврейський публіцист Ю. Марголін, автор книги "У країні Зе-Ка", пише:

"Ми, що пройшли пекельні совєтські табори за часів, які все ще не відійшли в минуле, не ображалися на своїх тюремників, на темних виконавців чужих наказів. Вони почасти "не відали, що творили", почасти були тісно стихією зла, яка мертвить по самій природі своїй. Богонь, який нищив наші житла, залишив душу незаторкнутою.

...Але Еренбурги і Драгунські, ці прославлені імена, роблять можливий тріумф зла й нелюдянності на землі, які ніколи б інакше не оволоділи свідомістю простої людини... Недобре їм мусить бути на душі, цим Еренбургам і Драгунським, незважаючи на їх гучні звання. Чим більший їх талант, тим нам за них соромніше! Чим вони близчі до нас, тим вони далі від нас! Вони небезпечніші від тих, хто нас цькує, переслідує й громить. Ті нас ніколи не зломлять і ми з ними боремося у відкритому бою за право жити й бути собою. Але ці, що розташувалися, наче вдома у ворожому таборі, ці дезорієнтують, туманять, підривають у народі силу спротиву, зваблюють і обезброяють... Ми не поділимо з ними ні печалі, ні втоми. Їх печаль не наша печаль, їх утома не наша втома, і навіть у смертній муці ми не станемо їх товаришами й братами".

Ці влучно сказані слова ми можемо адресувати й нашим "власним" народовідступникам і народозрадникам — Тичині, Бажанові, Смоличеві, Новиченкові, Шаблієвському, Шамоті та іншим пропагандистам колоніального рабства для нашого народу. Їх руками й устами Москва здійснює нині духовий геноцид українського народу, як недавно здійснювала і фізичний.

Бард русифікації Шамота повністю заслужив собі ганебне місце в історії нашого народу — те місце, якого він так ретельно добивається юдиною службою імперіяльної Москви.

В. Сварог

„ЗЛОЧИН ОБРАЗИ ВЕЛИЧНОСТИ“

Злочин образи величности був визнаний законом в Римській державі, коли там утвердилася монархія (І ст. по Р. Х.). За зневажливе слово на адресу імператора або членів його родини винуватця могли заслати в далеку країну або навіть покарати смертю. Один із перших покараних за злочин образи величности був, здається, римський поет Овідій Назон. Він необережно пустив серед громадянства вістку про неморальну поведінку Юлії, дочки імператора Августа. Розгніваний імператор звелів поетові негайно вибратися в далеку дорогу, аж у Добруджу над Чорним морем. Там і помер поет, лишивши потомству смутні елегії, названі "Трістія" (сумні пісні) та "Листи з над Чорного моря".

За "злочин образи величности"

карався в неволі десять років Тарас Шевченко. Його товаришам з Братства Кирила й Методія — Костомарову, Кулішеві і Миколі Гулакові — дали малу кару. Але Шевченка за "возмутительні стихотворенія", в яких він нешанобливо відзвівався про царя і царицю, покарано найтяжче.

В демократії нема закону про образу величности. Це дуже давня традиція. Наприклад, в атенській демократії (5 ст. п. Христом) і в Римській республіці поети писали єїдливі вірші й комедії, в яких висміювали політичних діячів, але за це їх ніхто не судив і не карав.

"Злочин образи величности" перестав існувати в усіх країнах світу, в яких скасовано монархічні абсолютистичні режими. В тих державах, де збереглася конституційна

монархія, не переслідують законом тих громадян, які відзываються зневажливо про своїх монархів. Але є свого роду неписаний закон: не писати про конституційних монархів нічого лихого, бо відомо кожному, що король у конституційній державі "царствує, але не править". Він за політику свого уряду не відповідає, уряд залежить від парламенту.

В 20 ст. на зміну абсолютним чи напівабсолютним монархіям (Росія, Німеччина, Австро-Угорщина) прийшли режими республіканські й диктаторські: Ленін, Гітлер, Горті й ін. Вільну думку задушено і громадяни вже не мали свободи висловлюватись не то зневажливо, але навіть критично про політику й особу диктатора. — Правда, процесів за "образу величности" в диктатор-

ських країнах не влаштовують, але з винуватцями розправляються коротшим способом: їх карає без суду, адміністративним порядком, поліцією. В пресі демократичних країн дуже неприхильні політичним діячам карикатури й сатири. Ці методи в диктаторських державах заборонені. В німецькій пресі за влади Гітлера появлялися часто карикатури на чужих політичних діячів, але сам "вождь" і члени його кліки були "недоторканні". Те саме в соцістській імперії: ніхто не сміє там критикувати Леніна, Сталіна чи Хрущова, або (борони, Боже!) малювати на них карикатури. Мені довелося чути від українських дівчат, вивезених німцями на роботу в другій світовій війні, як в Україні був покараний селянин на 5 років концентраційного табору. Попиваючи пиво з своїм приятелем, він сказав: "У тебе, брате, лисина, як у Леніна". За таке порівняння лисини просто го селянина з лисиною "вождя світового пролетаріату" винуватець мусів тяжко каратися.

Сліди диктаторських режимів лишаються на довгий час у душах

громадян, що в тих режимах виростали. Цими днями стала відома в Мюнхені пригода: один купець висловився зневажливо про свідках про голову уряду Західної Німеччини Аденауера. Після того він одержав лист від невідомої особи з вимогою виплатити солідну суму грошей, бо інакше він буде покликаний у поліцію і покараний за образу "союзного канцлера". Вихованний у страху перед начальством за Гітлера, купець виплатив 7.000 марок (1.800 дол.). Але далі почав думати і звернувся до адвоката для вияснення справи. Довідався, що в Західній Німеччині нема закону "образи величності". Нечесного хитруна, що виманив гроші у найвіногого купця, судово покарано. Але цей випадок свідчить, що "страх перед начальством" живе в серцях багатьох громадян, які пройшли диктаторську "школу". Навіть у демократичній республіці вони ще не опам'яталися, і їм сниться концентраційні табори та інші "приємності" диктаторських режимів.

П. С.

А. МАЛИШКО

БИТВА

(Із циклу "Запорожці")

Блищаю небо
золотом янтарин,
А вже метнули
в битву козаки.
І дико скрикнув
ординець-татарин,
Сповзаючи
з високої луки.
Як позачора,
вдарили мушкети,
І пожаром
взялася димна вись,
І за Дніпром
сузір'я і плянети
Кривавими
слезами полились...
А ген, за
видною кругом винозорим,
При яворі,
при тихому дворі,
Із хлібом-сіллю,
із таємним горем
Синів додому
ждали матері.

Тепер я бачила на власні очі...

(Розмова з канадійською українкою, що в жовтні відвідала Україну)

"Тепер я бачила на власні очі і тепер я знаю, як живеться людям в Україні" — сказала просто пані Н., українка, яка недавно вернулася до Альберти з поїздки по Україні.

— Можете дещо розказати читачам "УВ"? — спитав співпрацівник нашої газети.

— Авежеж. Питайте, і все, що я бачила, розкажу вам.

**

● Коли і звідки ви виїхали?

Відповідь: Ми виїхали на початку жовтня грекським кораблем з міста Квебеку, який привіз нас до Одеси. Між туристами було багато німців, італійців та інших. Вони їхали до своїх рідних країн. Група українців і декілька росіян їхали аж до самої Одеси. Українські туристи були головно із східної Канади (з Торонто, Оттави та інших міст).

Кошт подорожі становив 930 доларів, але крім того нам довелося ще доплачувати у Львові 50 доларів.

● Де ви були в Україні?

Відповідь: З Одеси ми поїхали до Львова, звідти до Чернівців, потім до Києва й Харкова і назад до Львова.

У Львові була я перший раз в житті. Була в тому місті чотири дні. Була в Успенській церкві, але в церкві св. Юра не була, тільки проїзділа біля неї. На вулицях Львова чути українську мову, але

чути скрізь теж російську мову. У Львові є ще певна кількість поляків.

У Чернівцях, куди ми приїхали поїздом, люди куди гірше одягнені, ніж у Львові. В місті багато сміття, є ще й руїни.

У Києві нас повезли на Хрещатик, до хати-музею Шевченка. Була я теж в Печерській Лаврі. Незабутнє враження зробив на мене Дніпро. Справді гарна ріка!

● Чи мали ви змогу говорити з кимось з населенням котрогось міста?

Відповідь: У Львові я була досить довго і там я говорила з людьми. Коли вони переконались, що я не-комуністка і добровільно приїхала з Канади, то дивувались, що я зважилася їхати. А що буде, коли вас не випустять звідси? — питали вони. Я запевняла, що в мене канадський пашпортер і що мені нічого не загрожує.

Досить багато я розмовляла з одним чоловіком, що працює в одному львівському готелі. Він заробляє 335 рублів на місяць. Це забагато, щоб умерти, але замало, щоб жити. Він дуже цікавився Канадою. Канада — говорив він — це країна, де група багатіїв живе добре, але населення бідує, навіть голодує. Советські газети раз-у-раз пишуть про безробіття у Канаді.

● Що цікавого діводилось вам бачити в Києві і Харкові?

Відповідь: У Києві, напр., продають хліб і

овочі на вулиці, але не опаковують їх у папір. Люди беруть хліб і овочі просто до рук.

Ми завжди їздили тільки цілою групою з со- ветським провідником. Не знаю, чому це так, але нас возили здебільшого вночі. Сіл ми бачили не- багато. В містах дозволяли нам робити фотографії будинків, але тільки спереду.

Куди б ми не приїхали, нас вітали й говорили промову про мир у світі. У Харкові промовляв якийсь представник уряду.

Коло Харкова є зразковий радгосп, і туди нас повезли. Багато корів, яких дояте електрикою. Я якось помітила там старого чоловіка, страшно худого і жовтого на обличчі. “Маєте тут стільки молока, чому так мізерно виглядаєте?” — спитала я. І дізналася, що в соціалістичній системі праця поділена: хто інший доглядає корів і доить їх, а хто інший п’є молоко.

● Пам’ятаєте якісні цікаві розмови?

Відповідь: Раз у поїзді один з канадських комуністів став нарікати на життя в Канаді і хвалити ССРС. “Порадьте йому, — сказала я совєтському провідникові, — щоб залишився в ССРС”. Провідник став заспокоювати мене, що це не говориться серйозно, а тільки так для дискусії.

У Харкові був подібний випадок. Там один “майннер” — турист з Канади теж зачав уболівати, що в Канаді живеться людям погано. Одяг туриста був бездоганний, і таки сам провідник групи запитав, звідки у нього такий одяг і хто заплатив йому поїздку до ССРС. “Я сам собі купив одяг і заплатив подорож” — відповів гордо “майннер”.

● Скажіть: були ви в рідному селі?

Відповідь: Так, була там два дні і дві ніочі. Мене офіційно туди не пустили. Деякі з росіян ще з Одеси вислали телеграму до Москви, щоб пустили їх до рідної “деревні”, але відповіді не було.

Група українців (41 особа) — це були здебільшого члени “прогресивної” партії в Канаді і вони заздалегідь дістали дозвіл їхати до свого села. Деякі такого дозволу не мали і сиділи в готелі у Львові. Я була б теж не бачила свого села, звідки я виїхала до Канади 45 років тому. На щастя, я розказала свою біду одному доброму чоловікові. “Це вам буде дорого коштувати” — сказав він. “Хай коштує, скільки хочете” — сказала я. “Таж саме це я хотіла б бачити”. Мое рідне село не надто далеко від Львова, і я “приватним способом” туди заїхала. І коштувало це тільки 300 рублів.

● Зустрічали ви своїх знайомих?

Відповідь: Так, там ще є люди, що пам’ятають мене, а я — їх. Страх багато людей прийшло в хату говорити зі мною. Говорили ми про все. Всі в селі в колгоспі. Здають хліб державі, а рештки ділять між собою. Як добрий урожай, то трохи збіжжя залишиться; як урожай поганий, то майже ніщо не залишиться. Всі крадуть. Як не вкрадеш, то пропадеш — так кажуть зовсім відкрито. Є деякі проворні, що з милосердя крадуть і для інших.

Колись багато в селі говорилось про партизан, тепер ніяких вісток у селі нема. Багато людей з нашого села опинились на Сибірі.

В селі є церква (православна, колишня греко-

католицька). Дітей хрестять, але є й такі, що не хрестять. У кожному селі є партійні прислужники. Ніхто нікому з незнайомих не довіряє. Навіть у родині не люблять нарікати чи говорити “забагато”, бо це колись може вийти на верх.

Відколи Сталін помер, мають трохи більше хліба. Це все. У час жнів учителька і всі учні мусять іти на поле до роботи. Я сама бачила страшні мозолі на руках учительки. Вона дістает 450 рублів на місяць.

Головою колгоспу в нашему селі є “присланий”, в сусідньому селі — місцева людина.

В хатах — похмуро й вогко. Нема чим опалювати. Це вже був жовтень. Палять терміттям з конопель.

● До вашого села приходять листи і пакунки з Канади?

Відповідь: Приходять. Досить багато людей одержують пакунки. Найбільше потрібні речі — це шкіра, матеріал на одяг і хустки. Майже всі частину посилки продають, щоб полатати хату чи щось до хати купити.

Всі листи проходять цензуру. Бували випадки, що в пакунках з Канади дещо було підміняне, а дечого взагалі бракувало. Але ніхто не робить протестів. Добре, що й те прийшло!

Голки й нитки тепер є. Але, напр., перцю ніде не можна дістати.

● Чи знають у Вашому селі про українське життя в Канаді?

Відповідь: Знають з листів. Знають, що є церкви, що є єпископи. Дуже дивуються, що в Канаді є комуністи. Питають, чому держава дозволяє на це. Моя відповідь, що в Канаді демократія, не задовольнила моїх односельчан.

● Що говорять про сусідню Польщу й далеку Америку?

Відповідь: Життя в Польщі набагато краще ніж у ССРС. З західних областей рідко хто може їхати в Польщу до рідних. Пускають тільки тих, що ні в чому самі не мають найменшого підозріння, ані ніхто з родини.

Про Америку говорять усі. Партійці переконані, що совети здоженуть Америку. Непартійці переконані, що Америка, кінець-кінцем, допоможе завести краще, свободне життя.

● Було ще щось цікаве?

Відповідь: Найцікавіше було на самому кінці. Наша група складалась з 41 осіб. Майже всі воно були “прогресисти” (комуністи чи комунофіли). Як ми їхали туди, то на кораблі було повно гамору й захоплених розмов. Ідучи звідти, всі мовчали. Був один, що пробував підтримувати давнє захоплення. “Там ще є біда, — казав він, — але там завжди була біда. Чи колись босі люди не носили жидам воду?

“Носили” — гостро відповів йому інший. “Але навіть ті, що колись носили жидам воду, не були такі залякані, як тепер у сі!“

Суперечка малощо не перейшла в бійку. “Як ще раз мені зачнеш плести свої нісенітниці, то кину тебе з корабля в воду” — сказав розчарований “прогресист”.

(“Українські Вісті” — Едмонтон)

Яр СЛАВУТИЧ

НОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Перебування в не-українському оточенні неминуче веде до двомовності. Нічого дивного в тому, що певний відсоток українців, зокрема їхніх дітей, назавжди відсіється й розтопиться в чужому морі. Замість двох мов, що збагачують інтелект людини, засимільовані українські діти на американському континенті, як і їхні батьки, знатимуть лише одну, тобто англійську. Це обмежить коло їхніх зацікавлень, бо культура кожної особи, поруч багатьох інших складників, вимірюється ще й знанням двох або й більше мов. Ніхто не може заперечити, що знання тільки однієї мови зупиняє інтелектуальний ріст людини. Мені здається, що в наших умовах такий погляд на одномовність треба всіма силами плекати й поширювати серед української молоді. Завжди пам'ятаймо, що нам неможливо зовсім уникнути асиміляції, але загальмувати її ми зможемо навіть на десятки років!

Навчання української мови у США і у Канаді відбувається переважно при церквах і клубах українських громад. Честь і хвала школам українознавства, негаснучим вогникам українства для нашої дітвори! Їх можна назвати справжніми рятівниками української душі. Але треба визнати, що навчання в них проходить не завжди на належному рівні. Крім того, діти вчаться української мови переважно вечерею; якщо ж удень — то по суботах і неділях. Це якоюсь мірою перевантажує дитину і може виробляти в неї нехіть до нашої мови.

Хочу, щоб мене належно зрозуміли. Стою горою за рідні школи або школи українознавства, якщо немає іншого виходу. Але там, де наші люди поселилися більшою громадою, можна і треба шукати іншої розв'язки. Живучи у США чи Канаді, користуємось повними правами, більшими, як їх мають українці в Україні. Наши люди в Алберті добре врахували цю обставину і вже домоглися запровадження української мови в канадських середніх школах. Ще раніше таке сталося в Саскачевані. Чому б цей прекрасний приклад не поширити на інші провінції Канади? Чому Нью-Йорк, Філадельфія, Чікаго, Торонто та інші міста, де живуть тисячі українців, ще й досі не мають української мови в тих англомовних школах, де вчаться діти українців десятками, якщо не сотнями? Платимо податки, отже маємо право домагатися задоволення найелементарніших потреб — навчати дітей рідної мови.

Звичайно, знайдуться виправдання, перед якими мої запити, може, стануть неслухними. Але я певен, що приклад українців Алберти можна застосувати в більшості канадських провінцій і в багатьох американських стейтах.

Які переваги того, що української мови навчатимуть у середніх англомовних школах?

Поперше, українська мова набуде престижу в очах школярів, як мова світового значення, якою вона по суті є нарівні з іншими. Діти чужинців та кож матимуть змогу її вивчати.

Подруге, діти середнього й старшого віку бу-

дуть менше завантажені. Для них парафіяльні школи чи школи при клубах можна урізноманітнити, переставити на вищий рівень. Замість елементарного навчання рідної мови, можна запровадити навчання рідної літератури, історії України, ознайомлення з українською культурою й мистецтвом. У деяких школах це вже робиться, напр., у Нью-Йорку, Філадельфії й Детройті. Можна піти далі — організувати самодіяльні театральні або хорові гуртки, юнацькі спортивні товариства і т. д.

Чи маємо реальні можливості для реалізації такого плану? Безперечно маємо. Є люди, є підручники. Хто стукає в двері, тому відчиняють.

Навчання рідної мови в школах українознавства проводиться за старими методами. Граматика, читання, переказ, диктанти — і майже все. Трапляються парадоксальні випадки. Діти знають слова, знають основи граматики, але не вміють говорити по-українськи. Фразеологія таких дітей — напівпольська (батьки з Галичини), напівросійська (батьки з Наддніпрянщини). Буває ще гірше. Мені пощастило записати в Мюнхені 1945 р. від сімнадцятирічної коломийчанки буквально таке: “Баворка загальтувала штрасебанку” (селянка зупинила трамвай), а в Лос Анджелес 1958 р. — ще кращу перлину “української” фразеології: Запаркував кару під віндову” (поставив авто біля вікна). В останньому випадку був сімнадцятирічний юнак учень американської середньої школи, який мав жовто-синю стрічку на грудях — саме вийшов із залі, де відбувалась українська маніфестація. Добре пригадую, що коломийчанка мала тризуб — відзнаку робітниці з Галичини. Як видно, українського патріотизму цим людям не бракувало. Української мови вони не знали!

Добре, коли є українська стихія в хаті. Але таке не завжди буває. Батьки ввесь день — на праці, діти — в англомовній школі, на англомовній вулиці.

На мій погляд, нашу дітвому, а також молодь узагалі, треба навчити української розмовної мови. Ця остання має охоплювати всі сторони життя. Все, що може трапитися в щоденному мовному вжитку, мусить бути охоплене діялогами. Тільки після засвоєння цих елементарних речей можна переходити до вищих сфер — читання, переказу, повного курсу граматики та елементів українознавства.

В чужомовному світі така система, по суті, не нова. Напр., Американська Військова Школа мов, де працює автор цих рядків, застосовує подібну систему вже кільканадцять років. У цій школі діялоги — основа основ. Студенти слухають діялоги в класі, повторюють їх кілька разів, чують їх на платівках у дома і знову повторюють — отже живуть живим життям української мови. В наслідок американці за один рік навчання говорять по-українськи! Щось подібне треба робити в школах українознавства і взагалі в будь-якій початковій школі, де навчають української мови.

Досі не було відповідних підручників для такого навчання, хоч усе видане ред. П. Волиняком стоїть на три голови вище за безпорадні, з погляду чистоти української фразеології, американські видання для українських шкіл. Автор цих рядків уже довгий час сушил собі голову над підручником української розмовної мови. Про свої наміри я похвалився проф. Орестом Старчуком з Албертійського університету. Проф. Старчук та інспектор шкіл Сидір Горецький гаряче відгукнулися на мою пропозицію. Таким чином постав "Конвеншнел юкрайніан" у двох томах (перший уже надруковано, другий незабаром іде в друк), розрахований на два роки навчання в англомовній середній школі. Якщо б трапилися чужинці, охочі вивчати нашу мову, їм вистачить поданого в ньому матеріалу навіть на три роки.

Про якість підручника, сподіваюсь, висловляться педагоги й українські мовознавці. Мое ж завдання — лише довести до відома зацікавлених. Кожна лекція "Конвеншнел юкрайніан" складається з таких частин: українські діялоги з англійськими відповідними текстами для читання й перекладу на англійську мову, граматика (лише найголовніші граматичні явища пояснено англійською мовою), домашні роботи й словник. Уміщено при-

слів'я, а також ідіоматичні звороти з англійським відповідником. Використано уривки з творів українських авторів.

Обидва томи охоплюють понад 5.000 найуживаніших слів української, переважно розмовної мови. Особливу увагу звернув автор на нормативність висловів і чистоту лексики. Крім цього, другий том подає елементарні відомості з географії й історії України, з української літератури й культури, а також інформує про життя українців у Канаді й США. Двостомовий підручник фактично заступає кілька книжок: читанку, граматику, словник, підручник географії та історії і т. п. Той, хто повністю опанує весь матеріал, не може не говорити по-українськи доброю нормативною мовою.

Автор свідомий того, що підручник може мати певні недоліки, які виявляться в процесі навчання. Сподіваюся, що цю статтю прочитають учителі середніх шкіл Алберти й висловлятимуть свої конструктивні побажання. Автор усе це врахує при повторному виданні.

Бажано, щоб висловилися в порушених справах усі ті, що мають щось нове сказати. Це принесе велику користь українській мові та її збереженню й поширенню на чужині.

ЗУСТРІЧ Е. ГЕМІНГВЕЯ З АМЕРИКАНСЬКОЮ ШКІЛЬНОЮ МОЛОДДЮ

Визначний американський писменник, лавреат премії Нобеля — Ернест Гемінгвей, який останнє десятиріччя мешкав поза кордонами США, тепер повернувся на короткий побут до містечка Ідаго, де відбулася така співрозмова із молоддю місцевої гімназії.

Подаємо найсуттєвіші діялоги за тижневиком "Tіз Вік":

Запитання: Пане Гемінгвей, як ви розпочали свою літературну діяльність?

Відповідь: Я завжди бажав писати. Я редактував шкільну газету і писав до неї дописи. Після закінчення гімназії я переїхав до м. Кензас Сіті, де працював у редакції часопису "Стар". Це була звичайна робота газетира: хто кого вбив? Хто кого пограбував? Де? Коли? Як? Але ніколи — чому? Справді, ніколи — Чому?

Запитання: Якою була ваша формальна освіта?

Відповідь: Я закінчив гімназію в Іллінойс. Пізніше, замість університету, пішов до війська. Коли я повернувся з війни, вже було пізно на студії. В ті часи ветеранам держава студій не платила.

Запитання: Звідкіля ви взяли ідею для своєї книжки "Старий чоловік і море"?

Відповідь: Я знав подібну ситуа-

цю рибалки. Я знов, що сталося із човном на морі в боротьбі з рибою. Отже, взявши людину, яку знов протягом 20 років, відтворив її в тих обставинах.

Запитання: Як ви розвинули власний стиль письма? Чи це було умисне з міркувань комерційних, щоб здобути попит читачів?

Відповідь: Викласти речі в іншій повноті мені було часто дуже важко і я писав дивацько. Мій стиль прозвано — "дивацькість". Всі помилки і недолугість важко зауважити і вони назвали це стилем.

Запитання: Скільки часу забирає написати одну книжку?

Відповідь: Я встаю о 6-ій ранку і намагаюсь не писати поза 12 год. днія.

Запитання: Чи ви мали неуспіхи?

Відповідь: Ви терпите неуспіхи щодня, коли справи не йдуть доб-

ре. Коли ви вперше починаєте писати, вам не до промахів. Вам все здається прекрасним і вам присмно минає час. Вам гадається, що це так легко і ви насолоджується своєю працею. Але ви думаете про себе, а не про читача.

Пізніше, коли ви навчилися писати для читача, воно перестає бути легким. Насправді ж, що ви пам'ятаєте і збіgom часу — це ж як важко було писати.

Запитання: Коли ви були молодим початківцем, чи боялися ви критики?

Відповідь: Цього нічого боятися. На початках я на тому нічого не заробляв і писав так, як міг. Я вірив у те, що писав і, якщо це ім не подобалося — це було іхньою виною. Вони навчаться того пізніше. Але я переймався критицизмом. І не мав з ним стику. Коли ви починаєте писати — вас не зауважують. І це є благословенням початкуючих.

Запитання: Чи ви передчуваєте промахи?

Відповідь: Якщо ви передбачаєте поразку, ви її матимете. Звичайно, ви є свідомі наслідків поразки і ви шукаєте доріг її оминути — ви були б нерозумним, якби того не були, але ви не смієте бачити неуспіх у власній праці.

Запитання: Чи ви накреслюєте

книжку перед тим як її писати, або робите різні нотатки?

Відповідь: Ні, я просто починаю писати. Фікція є винаходом вашого знання. Якщо ви винаходите денішно, це стає більшою правдоподібністю, ніж сама правда. Успішна вигадка більш правдоподібна, ніж правда. Люди, що пишуть фіктивні твори, якби вони того не робили, могли б стати дуже успішними балакунами.

Запитання: Скільки книжок ви написали?

Відповідь: Здається, 13. Це не так багато, але написати книжку бере багато часу й я люблю побавитись у міжчасі. Крім того, через війни я не міг займатись письменництвом працею.

Запитання: Чи ви були колись розчарованім і залишили книжку незакінчену?

Відповідь: Розчарованим можна бути, але кинути не можна. Тут нікуди йти. Ти можеш бігти, але не можеш заховатися.

Запитання: Чи буває так, що ваш герой опиниться в такому становищі, з якого немає виходу?

Відповідь: Ви намагаєтесь того оминути, або витиснете себе із професії.

Запитання: Чи ви багато читаєте?

Відповідь: Так, увесь час, коли я закінчу щоденне письмо, я не хочу думати про нього, тому читаю.

Запитання: Чи ви вивчаєте людей для своїх книжок?

Відповідь: Я ніколи не йду із цим наміром. Я йду куди мене життя веде. Багато дечого ви робите тому, що воно вам подобається, інше ви робите тому, що мусите. У процесі цього всього ви знаходите людей, про яких пишете.

Запитання: Чи вам подобаються фільми, базовані на ваших книжках?

Відповідь: Як звичайно, я іх не терплю. Я мусів вийти із кожного з них крім "Старий чоловік і море". Я був відповідальним за цей фільм.

Запитання: Чи ви перечитуєте книжку після її написання?

Відповідь: Так! Сьогодні я перечитав і переписав чотири частини. Ви пишете слова в запалі, немов у суперечці і корегуєте їх, коли темперамент охолоне.

Запитання: Скільки годин ви пишете денно?

Відповідь: Не більше шести годин. Після цього ви втомлюєтесь і якість падає. Коли я працюю над книжкою, я пишу щодня — крім неділі.

Переклав С. Г-к.

Вісті з України

ДОЖОВТНЕВА ЛІТЕРАТУРА

В "РУ" від 8.10 знаходимо статю Олега Микитенка, який пише про видання бібліотеки української класичної дожовтневої літератури, здійснене Держлітвидавом УССР. Серія ця задумана на 150—180 томів і має вийти з друку протягом 4—5 років. До літа 1959 р. випущено вже 26 томів, а саме: твори І. Котляревського, Є. Гребінки, І. Вишенського, Д. Мордовця, А. Свидницького, М. Кропивницького, В. Самійленка, С. Ковалєва, Н. Кобринської, Є. Ярошінської, Г. Григоренка, Т. Бордуляка, У. Кравченко, збірник "Бурлеск і травестія в українській поезії першої половини XIX століття", "Українська драматургія першої половини XIX століття", "Письменники Буковини". До декади української літератури і мистецтва в Москві, яка відбудеться в наступному році, має появитися разом щонайменше 50 томів.

Це систематизоване видання сягатиме часів Київської Русі; в нього буде включено близько 10 томів народних пісень, дум, казок, легенд, приказок, а також "Слово о полку Ігореві", збірник "Старі літописи руські" і т. д. Всі публікації, як запевняє Микитенко, "підготовлено на основі принципу якнайповнішого висвітлення творчості письменника"; вони включатимуть не тільки його твори, а і його літературно-критичні та публіцистичні твори, спогади, листи тощо. До видань будуть заличені також літературно-біографічні вступні статті, примітки, коментарі. Зберігаються лексичні, морфологічні та фонетичні особливості мови авторів, зокрема тих, які користувалися діалектами української мови, напр., письменників-галичан. Як запевняє автор, "треба було рішуче покінчити з практикою минулих років, коли твори дожовтневих авторів вазнавали різноманітних скорочень та виправлень, коли численні діалектичні вирази, що свідчили про багатство української мови, бездумно замінялись загальнолітературною лексикою. Треба було очистити твори письменників XIX століття від редакторських нашарувань різних років, поновити викреслені царською цензурою місця, заново звірити всі твори з рукописами тощо, щоб дати читачеві справді авторський, істинний, так званий каноніч-

ний текст". Видання згаданої серії як висловлюється Микитенко, "позбавляє наших зарубіжних недругів можливості галасувати про неуважу, мовляв, до української культури минулого, вириває з їх ідеологічного арсеналу твори багатьох хороших письменників". Біда тільки в тому, що ще є багато труднощів, а серед них важливе місце займає справа тиражів, які "явно не відповідають важливості серії, розрахованої насамперед на широкого читача. Вже тепер окремі томи купити в книгарнях не можливо..."

ВІДЗНАЧЕННЯ ЮВІЛЕЮ М. РИЛЬСЬКОГО

Державне видавництво мистецької літератури України видає з нагоди 50-річчя літературної діяльності М. Рильського його твори в 10 томах. Перші п'ять томів включають вірші і поеми самого Рильського, а чотири томи міститимуть його переклади. Один з них становитимуть переклади з російських поетів: Пушкіна, Лермонтова, Д. Бєдного, Тіхонова та інших. Десятий том приділено літературно-публіцистичним статтям Рильського.

НОВІ ВИДАННЯ

До декади української літератури і мистецтва в Москві вийдуть виbrane твори О. Гончара. Чотиритомове видання міститиме трилогію "Пралороносці", романі "Таврія" та "Перекоп", повісті "Змія гуде", "Микола Братусь", "Щоб світився вогник" і новелі.

Крім того, здійснено вже видання творів Юрія Яновського в п'яти томах та Юрія Смолича в шести. Незабаром вийде з друку третій том спадщини Олександра Довженка.

Варшавська "Наша культура" в числі за жовтень подає, що в Україні заплановано видати теж "Чорну раду" П. Куліша.

У 200-РОКОВИННИ ШІЛЛЕРА В УКРАЇНІ

У зв'язку із шіллерівськими роковинами виставлено в Україні кілька його драм в українському перекладі. Так, київський театр виставив драми Шіллера "Розбійники" і "Дон Карлос", харківський театр "Підступність і любов", а Дніпропетровський "Змова Фіеско в Генуї".

ФЕСТИВАЛЬ УКРАЇНСЬКИХ ФІЛЬМІВ У БАКУ

У найбільшому кінотеатрі столиці Азербайджану — імені Нізамі —

ДО УКРАЇНСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА В ЗАХІДНЬОМУ СВІТІ

(Закінчення зі стор. 2-ої обкладинки)

точно придушити всі прояви спротиву й виставити його перед чужинецьким світом як лояльного члена соєтського бльоку.

Тому, саме тепер, конче потрібно посилити акцію органів Державного Центру на міжнародному форумі. Ми мусимо бути присутніми на всіх міжнародних конференціях. Наш голос, в обороні поневоленого, але не зламаного духом українського народу, повинен лунати скрізь, де це потрібно. Зокрема, Державний Центр потребує під цю пору збільшених засобів, щоб урухомити ІНФОРМАЦІЙНІ ВИДАННЯ ПРО УКРАЇНУ І СТАН НАШОГО НАРОДУ НА БАТЬКІВЩИНІ В ЧУЖИХ МОВАХ; щоб розгорнути і довершити розпочату Виконавчим Органом УНРади важливу акцію в справі резолюції про "Тиждень Поневолених Націй"; щоб мати можливість НА НАЛЕЖНОМУ ПОЗЕМІ ВІДБУТИ ВЕСНОЮ 1960 РОКУ П'ЯТУ СЕСІЮ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ; щоб ПОСИЛИТИ ПРАЦЮ ПРЕДСТАВНИЦТВ ВО УНРАДИ в різних столицях західного світу і т. ін.

Виконавчий Орган Української Національної Ради звертається з гарячим закликом до всіх прихильників, до всіх українських патріотів, до всього українського громадянства у західному світі: ДОПОМОЖІТЬ ДЕРЖАВНОМУ ЦЕНТРОВІ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУBLІКИ РОЗGORNUТИ Й ПОСИЛИТИ УКРАЇНСЬКУ ВІЗВОЛЬНУ АКЦІЮ! ЗИМОЮ 1959/60 РОКУ ВИКОНАЙТЕ ГІДНО Й МАСОВО ВАШ ОБОВ'ЯЗОК СКЛАДАННЯ ДОБРОВІЛЬНОГО ПОДАТКУ НА ВІЗВОЛЬНУ АКЦІЮ

ДЕРЖАВНОГО ЦЕНТРУ, ЗОКРЕМА "ПОДАТКУ 22 СІЧНЯ"! ПІДПІСУЙТЕ НАНОВО ПОЗИЧКУ ВІЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ! ЦЬОГО, МОЖЕ ВИРИШАЛЬНОГО В СВІТОВИХ ПОДІЯХ, 1959/60 РОКУ ЖЕРТВУЙТЕ БАГАТО БІЛЬШЕ, НІЖ ЩОРОКУ!

УКРАЇНЦІ І УКРАЇНКИ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ!

Ваші брати і сестри на Батьківщині, під терористичним режимом московського скунцата, не вагаються в щоденій небезпеці обороняти національні права свого народу. Ми тут, на чужині, мусимо зробити все від нас залежне, щоб допомогти у їхній нерівній боротьбі. Державний Центр Української Народної Республіки проявив останнього часу особливо активну діяльність і мав неабиякі здобутки для нашої справи. При Вашій допомозі він зможе закріпити вже пророблене і досягти нові здобутки. Будьмо ж гідні тих великих завдань, які накладає на нас наш народ і наша Батьківщина!

ЖЕРТВУЙТЕ НА СПРАВУ ВІЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ, НА БОРОТЬБУ ЗА ВІДНОВЛЕННЯ ВІЛЬНОЇ, НАРОДОПРАВНОЇ, САМОСТІЙНОЇ, СОВОРНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУBLІКИ!

ЖЕРТВУЙТЕ НА ВІЗВОЛЬНУ АКЦІЮ ДЕРЖАВНОГО ЦЕНТРУ УНР!

Мюнхен, Баварія. Грудень, 1959 року.

ВИКОНАВЧИЙ ОРГАН
УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ

відкрили фестиваль українських кінофільмів.

Першого дня бакинці дивилися на картину "Небо кличе", на прем'єрі якої була присутня делегація кінематографістів України.

В програмі фестивалю — фільми "Спрага", "Таврія", "Киянка".

Одночасно в міському кінотеатрі "Наука і техніка" демонструвалися українські науково-популярні і документальні фільми.

У КІЄВІ МАЮТЬ ЗНІМАТИ ФІЛЬМ "ТАРАС БУЛЬБА"

Відбулося засідання художньої ради Київської кіностудії імені О. П. Довженка, присвячене обговоренню сценарія О. П. Довженка "Тарас Бульба", написаного за однойменною повістю М. В. Гоголя.

Сценарій "Тараса Бульби" був написаний ще в передвоєнних роках. Режисером-постановником фільму був затверджений О. Довженко, знімати фільм мав оператор Екельчик. Та війна перервала роботу над цим твором.

І от Київська кіностудія знову повернулася до цього твору Довженка.

Ставити фільм має артист С. Бондарчук.

Одумівське життя

УСПІХИ ТОРОНТОНСЬКОЇ СПОРТОВОЇ ДРУЖИНІ

З приходом зимових днів пожвавилася спортова діяльність у торонтонській філії ОДУМ-у. Одумівська відбиванкова дружина почала регулярно перепроваджувати тренінги щочетверга в приміщенні Української Православної Громади. В місяці листопаді управа філії ОДУМ-у в Торонті вирішила вписати одумівську дружину до онтарійської відбиванкової ліги. 25 та 28 листопада одумівці в складі: В. Чумак, В. Тимошенко, П. Келімбет, В. Полянський, П. Родак і П. Дрозд, розіграли свої перші змагання в лізі, вирішивши їх в свою користь.

ОДУМ — Y. INTERN. 2:1.

ОДУМ — TLSKA 2:0,

Бажаємо нашій дружині дальших успіхів.

О. Сандул.

ОДУМІВСЬКА ХРОНІКА З КЛІВЛЕНДУ

На початку листопада м. р. філія відбула чергові місячні збори, на яких вирішено влаштувати 21 листопада 1959 р. одумівську вечірку та вибрано для цього Комітет в такому складі: Валя Земська, Валентин Лютий, Раїя Ткаченко, Григорій Тел

решенко, Галия Федченко і Ніна Тарасенко. Комітет разом з головою філії Василем Пономаренком обговорив плян вечірки та провів відповідну підготовку. Вечірка відбулася в залі "Лемко" з великим успіхом, з участию понад 250 осіб. Грава оркестра "Мелодія" під керівництвом Анатолія Колдуна. Королевою вечора обрано Олю Довгаль (Михайлюк). Її заступницею була Галия Самійленко, а третє місце взяла Галия Трохименко. Всім одумівцям (хлопцям і дівчатам), які допомагали у влаштуванні цього вечора належить велика подяка. Крім того велика подяка належить і старшим паням і панам, як Одарці Трохименко, Мартинові Лещукові, Никифорові Чорногорові та іншим. Громадянство було дуже задоволене цим вечером та з подякою залишало залю о год. 1.30 ночі.

В суботу 5 грудня м. р. філією було влаштовано реферат для молоді і старшого громадянства на тему: "Казахстан і наші засланці". Голова філії Вас. Пономаренко відкрив вечір і попросив до слова дозвідача п. інж. Михайла Кураха (голова місцевого Т-ва УНР). Рефе-

рат був не довгий та цікавий і актуальній насьогодні. Після доповіді були запитання й обмін думками. На закінчення голова філії повідомив присутніх про черговий реферат на тему: "Чи вмирає бандурист?", який виголосить літератор Олександр Яровий.

В неділю 20 грудня відбуто чергові місячні збори, присвячені справі розповсюдження різдвяних карток "Молодої України", спрощі організування одумівської коляди в цьому році та справі кольпортажу "Молодої України". Виділено уповноваженого від філії для видавництва "Альманаху ОДУМ-у" та ухвалено влаштувати зустріч Нового Року (за старим стилем) 15 січня 1960 р. Вибрано Комітет зустрічі Нового Року на чолі з головою Григорієм Шишутою. Одумівець

75-ЛІТТЯ АКАДЕМІКА О. БІЛЕЦЬКОГО

В українській підсівітській пресі відзначено 75-ліття з дня народження академіка Олександра Білецького. У своїй характеристиці цього українського науковця "Радянська Україна" пише: "О. І. Білецький, єдиний з літературознавців, який з однаковою компетентністю пише про Мольера і про російські прислів'я, про Лукреція і про Нечуя-Левицького, про літописи і Руставеллі. Він знавець літератури стародавньої Індії, Греції й Риму, Візантії, давнього і сучасного Заходу, епосу народів Сходу, слов'янських літератур, насамперед російської і української, починаючи з найдавніших їх періодів і кінчаючи нашими днями. Більше того: академікові Білецькому належать праці, що стосуються мистецтвознавства, мовознавства, історії, філософії". Академік Білецький автор більше як півтисячі праць.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТИНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

В-а П. — Торонто	1
Л. Ліщина — Торонто	2
М. Шкрабець — Чікаго	2
М. Лебединський — Торонто	2
М. Заболотний — Оттава	2

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "МОЛОДОЇ УКРАЇНИ" ЖЕРТВУВАЛИ:

Д. Міршук — Дітройт	\$2.00
Г. Шнурко — Содбури	1.00
Ф. Федоренко — Трой	1.00
Т. Гавришків — Вінніпег	1.00

УВАГА!

На складі остається ще деяка кількість книжки Юрія Клена "Попіл Імперії", яку УВАН визнала найважливішою публікацією 1958 року.

Продаж цієї книжки допоможе здійснити повне видання творів Ю. Клена — 7 томів, які вже підготовані до друку.

Ціна книжки 3.65 дол. — За кольортажу 30% ціни.

Замовлення слати на адресу:

KLEN Foundation, 179 Bathurst St.
Toronto 2B, Ont., Canada

Український Робітничий Союз

Братська, допомогова - обезпеченева організація
в Америці та Канаді

Організована в 1910 році, інкорпорована в 1911 р. Має понад 23,000 членів і понад \$ 6,500,000.00 майна. Має найкащого роду найновіші поліси забезпечення на дожиття і на посмертне. Виплачує річні дивіденди. Помагає бідним, хворим і нездібним до праці членам. Помагає матеріально незаможним українським студентам у вищих школах. Помагає своєму українському народові морально та матеріально в його стремлінні визволитись з чужого по неволення і здобути самостійну, соборну, демократичну Україну. Видає свій, демократичного напрямку, часопис "Народна Воля" українською та англійською мовами.

Організатор в Торонті: Г. Мазурик
81 Dell Park Ave.

Головний осідок У. Р. Союзу:
440 Wyoming Avenue, Scranton, Pa., U.S.A.
Tel.: Diamond 2-0937

В. Федченко —	3.00
С. Лободенко — Філадельфія	1.00
М. Барабаш — Чікаго	1.00
А. Холойд — Сиракюз	2.00
Т. Бондар — Чікаго	2.00
ф. ОДУМ-у в місті Ньюарк	75.00
О. Смолянський — Бруклін	1.00

З КОЛЯДИ НА "МОЛОДУ УКРАЇНУ"

ф. ОДУМ-у в місті Трентон	50.00
ф. ОДУМ-у в місті Торонто	200.00
ф. ОДУМ-у в місті Клівленд	60.00

Всім жертводавцям та колядникам
широ дякуємо.

Редакція та Адміністрація.

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЙ:

О. Збурський, Чікаго. На жаль, не підходить.

П. Карпенко-Криниця, США. Дякуємо за фото і за щирі слова.

Др. Р. Річон, США. Нам також прикро за непорозуміння з прізвищем. Вашого листа передано за призначенням.

В. Кулій, США. Дякуємо за фото. До цього числа не встигло, використаємо при нагоді.

С. Кухар, Аделеїда. Для нашого журналу, на жаль, не підходить.